

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій

Форма навчання заочна

Кафедра української, іноземних мов та перекладу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ проф. Бобух Н. М.
(підпис)

« _____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: «Семантичні деривати в англomовній економічній терміносфері та
засоби їх відтворення в перекладі»**

*спеціальності 035 Філологія, освітня програма 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – англійська*

Виконавець роботи: Базавлук Наталія Григорівна

_____
(підпис, дата)

Науковий керівник: к. філол. н., доц. Іщенко В. Л.

_____
(підпис, дата)

Рецензент: к. пед. н., доцент Перова С. В.

Полтава – 2021

Затверджую	Погоджено
Зав. кафедри _____ проф. Бобух Н. М.	Науковий керівник
(підпис)	_____ к. філол. н., доц. Іщекно В. Л.
	(підпис)

« _____ » _____ 20__ р.

« _____ » _____ 20__ р.

План

кваліфікаційної роботи магістра

спеціальності 035 Філологія, освітня програма 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

Базавук Наталії Григорівни

на тему **«Семантичні деривати в англомовній економічній терміносфері та засоби їх відтворення в перекладі»**

План

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

- 1.1. Основні напрями вивчення терміна в сучасній лінгвістиці
- 1.2. Специфіка термінів сучасної англійської економічної терміносфери
- 1.3. Особливості дослідження словотвору та термінотворення

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

- 2.1. Семантична деривація як спосіб слово- та термінотворення
- 2.2. Принципи класифікації семантичних змін
- 2.3. Джерела семантичної деривації англомовної економічної терміносистеми
- 2.4. Основні моделі семантичної деривації в англомовній економічній терміносфері

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЕМАНТИЧНИХ ДЕРИВАТИВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

- 3.1. Труднощі перекладу семантичних дериватів у функції економічних термінів на українську мову
- 3.2. Перекладацькі трансформації при перекладі семантичних дериватів англомовної економічної терміносистеми
- 3.3. Особливості перекладу семантичних неологізмів англомовної економічної терміносфери

ВИСНОВКИ

Студентка _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1. Основні напрями вивчення терміна та термінології в сучасній лінгвістиці.....	10
1.2. Специфіка термінів сучасної англомовної економічної терміносфери.....	16
1.3. Особливості дослідження словотвору та термінотворення.....	21
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ.....	27
2.1. Семантична деривація як спосіб слово- та термінотворення.....	27
2.2. Принципи класифікації семантичних змін.....	34
2.3. Джерела семантичної деривації англомовної економічної терміносистеми.....	39
2.4. Основні моделі семантичної деривації в англомовній економічній терміносфері.....	43
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЕМАНТИЧНИХ ДЕРИВАТИВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ	58
3.1. Труднощі перекладу семантичних дериватів у функції економічних термінів на українську мову.....	58
3.2. Перекладацькі трансформації при перекладі семантичних дериватів англомовної економічної терміносистеми.....	64
3.3. Особливості перекладу семантичних неологізмів англомовної економічної терміносфери.....	70
Висновки до розділу 3	75

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТОК.....	91

ВСТУП

Глобалізація суспільства та впровадження інформаційних технологій спонукають до всебічного дослідження сучасної англійської мови, яка набула статусу мови міжнародних наукових зв'язків [67]. Сучасний стан англійської мови характеризується зростанням ролі термінологічних систем, у тому числі й англомовної економічної терміносистеми, яка обслуговує сучасний комплекс економічних наук: маркетинг, бухгалтерський облік, фінанси, менеджмент, статистику, оподаткування тощо. Як зазначають дослідники, у 90-ті роки у сфері економіки та бізнесу відбувалася революція, і навіть не одна, а цілих чотири. Перша пов'язана з глобалізацією ринків і бізнесу, друга – з комп'ютерами, третя – це революція в управлінні економікою і четверта революція пов'язана із впровадженням інформаційної техніки [17, с. 117].

Нова лексика, яка співвідноситься з економічними поняттями, утворює значну групу інновацій останніх десятиліть в англійській мові. У зв'язку з цим актуальними вбачаються питання виявлення шляхів поповнення англомовної економічної терміносистеми. Зростання зацікавленості у вивченні особливостей англомовної економічної термінолексики також зумовлена збільшенням її впливу на розвиток словникового складу сучасних мов. Виявлення мовних ресурсів і засобів для вираження спеціального поняття, з одного боку, сприяє впорядкуванню та систематизації англомовної економічної терміносистеми, а з іншого – забезпечує покращення мовної підготовки спеціалістів у сфері перекладу та економіки.

Одним із способів термінотворення англомовної економічної терміносфери є семантична деривація, дія якої ще недостатньо вивчена лінгвістами. Семантичні трансформації слів були предметом ряду праць таких відомих зарубіжних і українських лінгвістів, як: R. Bartsch, M. Johnson, G. Lakoff, D. Cruse, F. Palmer, В. Виноградов, Д. Шмельов, О. Кубрякова,

В. Телія, О. Єрмакова, О. Потебня, Л. Булаховський, В. Русанівський, Л. Лисиченко, О. Тараненко, Ю. Карпенко, М. Полюжин та ін. Лінгвістами теж вивчалися особливості семантичних дериватів економічної терміносфери [5; 29] та її окремих підсистем: менеджменту [46], оподаткування [25], фінансів та кредитно-банківської справи [11; 14; 32]. Однак комплексного дослідження специфіки семантичних дериватів в англомовній економічній терміносистемі та способів їх відображення в перекладі на українську мову ще не проводилось.

Актуальність теми роботи визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних праць на виявлення особливостей творення, функціонування та перекладу термінів різних субмов англійської мови. Комплексне вивчення англійських семантичних дериватів, які виконують функції економічних термінів, є актуальним тому, що дозволяє розкрити механізми процесів термінотворення в сучасній англійській мові та дослідити особливості перекладацьких трансформацій під час їх перекладу на українську мову. Семантична деривація має значну роль у формуванні й зміні мовної картини світу – вона відбиває колективні стереотипи, які усвідомлені етносом і існують на рівні колективного несвідомого.

Метою дослідження є встановлення структурно-семантичних особливостей семантичних дериватів, які виконують функції економічних термінів, та виявлення засобів їх відтворення в перекладі.

Мета роботи зумовила необхідність розв’язання конкретних **завдань**:

- визначення характерних ознак терміна як лексичної одиниці;
- виявлення специфіки англомовної економічної терміносфери;
- з’ясування специфіки семантичної деривації як способу слово- та термінотворення;
- встановлення лексичних та структурних особливостей англійських семантичних дериватів у функції економічних термінів;
- характеристика засобів відтворення семантичних дериватів англомовної економічної терміносфери в перекладі на українську мову.

Об'єктом дослідження слугують семантичні деривати, які виконують функції економічних термінів у сучасній англійській мові.

Предметом вивчення є структурні та семантичні особливості семантичних дериватів у функції економічних термінів, а також їх еквіваленти в українській мові.

Матеріалом виступають дані англійських й англо-українських лексикографічних джерел англословної економічної термінології [69; 70; 71; 72; 73; 74; 75; 76; 77; 78]. Як критерії належності терміна до економічної сфери слугують: а) його входження до спеціальних економічних словників (госаріїв); б) наявність терміна у фахових економічних текстах; в) наявність відповідної дефініції.

Для досягнення поставленої мети було використано такі **методи**: *аналітико-описовий метод* для визначення характерних ознак терміна та англословної економічної терміносфери; *метод семіотичного моделювання* для виявлення особливостей творення семантичних дериватів у функції економічних термінів; *компаративний аналіз* для вивчення способів перекладацьких трансформацій, що використовуються при перекладі семантичних дериватів англословної економічної терміносфери; *приймів кількісного аналізу* для визначення продуктивності моделей, за якими утворюються семантичні деривати в функції економічних термінів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексне дослідження структурних та семантичних особливостей семантичних дериватів у функції економічних термінів. Уперше було виявлено та систематизовано засоби відтворення семантичних дериватів в українській мові. Було доведено залежність вибору перекладацької трансформації від специфіки терміносистеми.

Теоретичне значення дослідження визначається тим, що воно є певним внеском у теорію слово- та термінотворення сучасної англійської мови. Виявлення особливостей семантичної деривації сприятиме поглибленому вивченню

словотворчих процесів в англійській мові та дозволить представити слово- та термінотворення як цілісну систему зі своїми внутрішніми закономірностями функціонування. Установлення засобів відтворення семантичних дериватів, що виконують функції економічних термінів, в українській мові є певним внеском в теорію перекладознавства.

Практична цінність роботи зумовлюється можливістю використання положень і висновків дослідження в курсах лексикології англійської мови, теорії і практики перекладу, перекладу в економічній галузі, на практичних заняттях з ділової англійської мови зі студентами економічних та філологічних спеціальностей, а також при підготовці підручників, збірників вправ і довідкових посібників для студентів економічних і філологічних факультетів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, списку лексикографічних джерел і додатку.

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, визначається мета та конкретні завдання роботи, з'ясовується об'єкт, предмет, методи дослідження, розкривається наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи.

У **першому розділі** розглядається сутність терміна як одиниці спеціального найменування, висвітлюються специфічні ознаки англословної економічної терміносистеми, подається характеристика головних словотворчих одиниць, описується методологічна база дослідження.

У **другому розділі** досліджуються характерні ознаки семантичної деривації як способу термінотворення в англословній економічній терміносфері, встановлюються структурні й семантичні особливості англійських семантичних дериватів у функції економічних термінів, визначаються основні семантичні моделі, за якими вони утворюються.

У **третьому розділі** встановлюються засоби відтворення семантичних дериватів, що виконують функції економічних термінів, в українській мові, а також особливості перекладу семантичних новотворів.

У **висновках** узагальнюються основні результати дослідження та окреслюються шляхи й перспективи подальших наукових розробок.

Список використаної літератури включає 68 найменувань праць вітчизняних і зарубіжних авторів.

Список лексикографічних джерел нараховує 10 позицій.

Робота містить один додаток.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи магістра. Основні положення і отримані результати досліджень оприлюднені на: 1) XLIV Міжнародній науковій студентській конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2020 рік «Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті» (м. Полтава, 30-31 березня 2021 р.).3

Публікації: 1) Базавлук Н. Г. Іщенко В. Л. Семантичні деривати в англomовній економічній терміносфері та засоби їх відтворення в перекладі / Н. Г. Базавлук // Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті : тези доповідей XLIV Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2020 рік (м. Полтава, 30-31 березня 2021 р.) : у 2 ч., ч. 1. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – С. 254-256.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Основні напрями вивчення терміна та термінології в сучасній лінгвістиці

Вивчення семантичних змін, яких зазнає мова в процесі функціонування, було би неповним без урахування результатів семантичного термінотворення, оскільки спеціалізована лексика сьогодні є невід'ємним компонентом динаміки лексикону сучасних розвинених мов.

Досягнення в галузі матеріальної і духовної культури народу викликають потребу в утворенні та розбудові термінологічних систем. Термінологічна система визначається як сукупність термінів, що співвідносяться з певною сферою професійної діяльності людини та зв'язані один з одним на понятійному, лексико-семантичному і словотвірному рівнях [10; 12; 67]. Як і будь-яка система, вона характеризується цілісністю, структурністю, ієрархічністю, залежністю від об'єктів матеріального світу, рухомістю, здатністю до зростання, розвитку й удосконалення.

Термінознавство – це наука, яка займається загальнотеоретичними питаннями терміна, термінології і номенклатури [37, с. 143]. Термінознавство було започатковано в працях Г. О. Винокура [7], П. А. Капанадзе [20], Д. С. Лотте [33], О. О. Реформатського [41], Л. Дрозда [52] у 60-х рр. XX ст. На сьогоднішній день питання сутності терміна в зарубіжній і вітчизняній лінгвістиці вивчені досить глибоко. Науковцями було досліджено природу терміна, його ознаки, критерії розмежування терміна та нетерміна [10; 20; 41], співвідношення терміна та поняття [9; 54], способи й засоби творення термінів [1; 5; 16; 48; 50; 61; 64]. Було розроблено принципи побудови й упорядкування науково-технічних терміносистем [33; 41]. Особливо актуальними в сучасний

період глобальних суспільно-економічних змін і бурхливого розвитку різних галузей науки й техніки є дослідження, присвячені комплексному вивченню окремих терміносистем.

«У ролі терміна може виступати будь-яке слово, ... терміни – це не особливі слова, а лише слова в особливій функції» [7, с. 5]. Згідно з цим визначенням, будь-яке повнозначне слово-нетермін може стати терміном шляхом включення його в спеціальний словник за ознакою точної відповідності з певною соціально організованою річчю або поняттям, а будь-який термін може повернутися до загальноживаної лексики шляхом втрати точної відповідності з річчю або виходу цієї речі або поняття з ужитку. З одного боку, область термінології замкнута, а з іншого – знаходиться в постійній взаємодії з побутовою мовою. Результатом взаємодії побутової та наукової картин світу є термінологізація загальноживаної лексики, детермінологізація, вплив словотворчих особливостей термінів на лексику загального вжитку, збільшення ролі окремих терміносистем у житті людей як наслідок науково-технічного прогресу.

Терміни на сучасному етапі лінгвістичної науки розглядаються як один із способів організації, збереження і трансляції різноманітних знань і інформації, закладеної в колективній людській пам'яті; терміни є найменуваннями особливого роду, оскільки за їх участі здійснюється процес пізнання.

Тому вони вважаються найбільш інформативними одиницями мови на лексичному рівні, які є значущим компонентом культурної компетенції сучасної освіченої людини і водночас найактивніше зазнають функціональної переорієнтації.

Сучасні лінгвістичні дослідження, присвячені семантичним змінам у лексиці мов для спеціальних цілей (LSP), розглядають такі зміни у зв'язку з потужними і безперервними процесами термінологізації одиниць загальнолітературної мови (LGP), детермінологізації спеціальної лексики і транстермінологізації одиниць LSP, які (процеси) є показниками не лише

динамічності та системності термінології, але і взаємодії спеціальної і загальноновживаної лексики, завдяки яким відбувається розширення і збагачення словникового складу мови. Цим проблемам присвячено численні праці на матеріалі різних терміносистем та мов.

Через різні наукові підходи до визначення поняття «термін» необхідним є окреслити різницю між словом – одиницею LSP і терміном – одиницею LSP. Лінгвістів визнають первинність системи термінів і вторинність її елементів, що потребує методологічно коректного визначення цих основних понять термінознавства від терміносистеми (термінології) до терміна, а не навпаки. Отже, терміносистема розглядається як чітко окреслена система ієрархічно взаємопов'язаних понять певної спеціальної / професійної галузі у відповідності до концептуального апарата цієї галузі; динамічне утворення, структура якого в цілому відбиває реальні зв'язки і відношення між об'єктами цієї сфери людської діяльності. Термінологія – це система знаків цієї спеціальної галузі діяльності, що обслуговує її комунікативні потреби і є в цілому ізоморфною системі її понять. Спеціальна лексика – це засіб набуття, зберігання і репродукування спеціальної інформації, звідси термін – це слово (словосполучення) спеціальної сфери пізнання, яке, точно відображаючи результати досвіду і практичної діяльності людини, фіксує професійно-наукові знання про властивості об'єкту, що термінується, через дефініцію розкриває його суттєві ознаки і виражає спеціальне поняття у системі понять певної спеціальної сфери.

Беззаперечним є той факт, що процес найменування у сфері спеціальних понять – термінологічна номінація – в своїй основі є різновидом загальномовної номінації, що відбувається згідно тих самих основних принципів. Але у зв'язку зі специфікою професійної комунікації термінологічна номінація має певні особливості. Насамперед, LSP, відбиваючи результати емпіричного пізнання, створює так звану мовну картину світу, яка складається як відповідь, головним чином, практичні потреби людини, як необхідна когнітивна основа її адаптації до світу; численні LSP беруть участь у створенні

наукової картини світу, адже терміни вскладі термінологій вважають експлікаторами наукового мислення, теоретичного пізнання.

У випадку мовної картини світу йдеться про стихійно сформовані знання й уявлення і фіксацію в знаках лише на рівні окремих прикладів, які підкреслюють різницю між мовами, у випадку наукової картини світу – про точний опис явищ і процесів оточуючого світу і досить високу ступінь фіксованості в знаках. Реальна дійсність як об'єкт наукового (теоретичного) осмислення невивчається за відображенням її в тій чи іншій мові; з цієї точки зору реальна дійсність є первинною по відношенню до мовної картини світу, яка грає допоміжну роль у створенні наукової картини світу. Два спільних фундаментальних атрибута мовної і наукової картин світу – класифікаційність і системність забезпечують їхню взаємообумовленість і взаємозалежність, а також відсутність різкої межі між двома системами. Водночас ці атрибути є джерелом когнітивних розходжень між ними: мовна картина світу менш об'єктивна, ніж наукова; мовна картина світу – ідіоетнічна, наукова – універсальна; мовна картина світу плюралістичніша за наукову, в якій більшою мірою представлена тенденція до монізму.

Інша особливість термінологічної номінації – більш важлива роль суб'єкта номінації в здійсненні як самого процесу найменування, так і у виборі відповідного мовного знака з подальшою регуляцією його вживання у спеціальній сфері. Термінотворення – система моделювання вторинних одиниць номінації, характерною рисою якої є не випадковий характер номінативної діяльності, що зумовлено системністю терміна та необхідністю реалізації його дефінітивної функції.

З цим пов'язана ще одна риса термінологічної номінації. Вважається, що семантичне термінотворення на відміну відсемантичної деривації слів LGP є переважно результатом нетривалого, діяхронного розщеплення значень, а швидкого, і часто одномоментного, переноса назви на спеціальне поняття, тобто синхронним мовним явищем [44, с. 153-154].

Одна з проблем в термінології – співвідношення природнього та

штучного. На відміну від звичайного слова, термін завжди співвідноситься зі спеціальним поняттям, тому терміну необхідне ще й словесне розкриття змісту термінологічної номінації, тобто дефініція поняття. Дефініція розглядається як логічне визначення поняття, сукупність його характерних інтегральних і диференційних ознак [9; 12; 52]. При визначенні дефініції поняття необхідно спиратися не лише на дані лексикографічних джерел, але й на навчальну та оригінальну науково-технічну літературу [10]. Більшість термінів створюються штучно. Однак інтенсивна внутрішньомовна мобільність словникового складу сприяє використанню загальноживаної лексики для позначення спеціальних понять. Термінологічна і загальноживана лексика часто мають спільні генетичні корені, граматичну будову та словотворчу базу. Творення значної частини термінів базується на словотворчих засобах і способах загальнолітературної мови. Терміни слід розглядати як пограничну межу між природнім і штучним у мові, визначення співвідношення між якими є досить актуальним для впорядкування, стандартизації та розбудови терміносистем [45]. Неможливість чітко відокремити загальноживану лексику від термінологічної, чи навпаки – термінологічну від загальноживаної лексики, ускладнює вивчення термінологічного фонду.

З проблемою розмежування природнього та штучного в терміні безпосередньо пов'язано виявлення лексико-семантичних явищ полісемії, синонімії, омонімії й антонімії в межах термінологічної лексики. Деякі лінгвісти вважають, що термін, на відміну від звичайного слова, виражає обмежене, твердо фіксоване поняття, тобто є однозначним [7, с. 8; 33, с. 166]. Однак теорія і практика дослідження різних термінологічних систем свідчить про те, що термін як одиниця, що функціонує за законами природньої мови, характеризується багатозначністю [10, с. 48; 42, с. 94; 64, с. 45]. Терміни мають тенденцію до однозначності в межах конкретної системи термінів як реалізації «закону знаку». Проте, оскільки вони є засобом професійного спілкування вчених і спеціалістів, то «порушення «закону знаку» неминучі, так як мова

наукового спілкування не тільки відображає розвиток людської думки, але й сама розвивається і, як все живе, знаходиться в постійному русі» [45, с. 115]. Головною причиною багатозначності терміна можна назвати «... його семантичну та структурну динамічність, котра спостерігається як у діяхронії, так і в синхронічному варіюванні в різних комунікативних ситуаціях. У конкретному контексті реалізується одне з можливих значень терміна» [45, с. 20].

Перед термінознавцями також постає питання стилістичної нейтральності термінів, денотативне значення яких, як правило, не супроводжується додатковим смисловим емоційним або етимологічним навантаженням. Однак, «хоч термін лежить за межами емоційного плану, образність може бути використана в термінологічній номінації для особливої мотивації термінів, для показу його зв'язків з іншими термінами, а також названих речей одна з одною» [45, с. 93]. Сучасні дослідження свідчать про те, що термін може суміщати лексико-граматичну семантику та конотативний зміст [17].

Важливим питанням сучасного термінознавства залишається дослідження системності термінів. Системні зв'язки термінів як одиниць мови і професійно-наукового знання знаходять відображення у своїй словотвірній структурі, тому особливо чітко системність виявляється в термінотворенні: терміни «намагаються обрости похідними, утворюючи термінологічне гніздо» [41, с.166]. Системний характер термінів є однією з умов правильно побудованої й упорядкованої термінології.

Дискусійним є питання лексико-граматичного статусу терміна. Деякі науковці вважають термінами лише іменники, оскільки вони мають номінативний характер [20]. Однак сучасні дослідження доводять, що термінами можуть бути прикметники, дієслова, прислівники й інші повнозначні слова, які потрапили в розпорядження певної термінологічної системи й отримали в її межах однозначний термінологічний зміст [39; 61; 64]. Набір понять, що термінуються, значно ширший, ніж семантичні можливості іменника як засобу вираження цих важливих понять.

Продуктивність прикметників (часто віддієслівних), дієприкметників і дієслів у термінології визначається дією однієї з тенденцій, характерних для термінологічного словотворення, – тенденції до гніздового словотворення, до створення комплексу найменувань, пов'язаних спільною твірною основою.

Отже, терміном може бути будь-яка повнозначна частина мови, яка несе певну термінологічну інформацію, виступає показником системних відносин і входить у словотвірне гніздо, пов'язане спільним термінологічним значенням. Термін визначається як створена штучно чи взята з природньої мови одиниця спеціального найменування, яка виражає та формує професійне поняття, використовується в процесі пізнання й освоєння наукових і професійно-технічних об'єктів і зв'язків між ними [12]. Специфіка терміна полягає у його інформативності, високому рівні мотивованості та узагальнення, в особливому призначенні та функціях називання й позначення спеціальних понять, функціях знакової систематизації та наукової комунікації, гносеологічній та евристичній функціях. Будь-який термін співвідноситься з терміносистемою, яка є інститутом певної соціальної групи.

1.2. Специфіка термінів сучасної англomовної економічної терміносфери

Термін як найважливіший засіб наукової комунікації і найбільш інформативна одиниця фахової мови є головним елементом системи накопичення і передачі спеціального знання, без якого неможливий процеснаукового пізнання і закріплення його результатів. Процес найменування у сфері спеціальних понять – термінологічна номінація – в своїй основі є різновидом загальномовної номінації, що відбувається згідно тих самих основних принципів. Але у зв'язку зі специфікою професійної комунікації термінологічна номінація має певні особливості. Насамперед, це

більш важлива роль суб'єкта номінації в здійсненні як самопроцесу найменування, так і у виборі відповідного мовного знака з подальшою регуляцією його вживання у спеціальній сфері. Термінотворення – система моделювання вторинних одиниць номінації, характерною рисою якої є не випадковий характер номінативної діяльності, що зумовлено системністю терміна та необхідністю реалізації його дефінітивної функції.

За сучасної доби розвитку науки, як відомо, продукування і накопичення інформації людством відбувається стрімкими темпами, а розвиток словникового складу будь-якої мови, надто вже термінологічної його складової, відстає від людської думки і від появи величезних об'ємів знань. Формування сучасних термінологій відбувається за рахунок зовнішніх (запозичень) і внутрішніх (семантичний, морфологічний, синтаксичний способи термінотворення) засобів номінації об'єктів [43].

Запозичення іншомовних терміноелементів часто відбувається стихійно, особливо у галузях, що розвиваються, але таке термінотворення має певні межі через об'єктивні мовні закони саморегуляції і прагнення мовної спільноти до прозорих внутрішніх форм; лінгвісти радять заповнювати термінологічні прогалини інтернаціоналізмами, що сприяє більш ефективному професійному взаєморозумінню.

Сучасні розвинені мови активно залучають внутрішні механізми термінологічної номінації для позначення нових понять і поповнення термінологічної лексики, серед яких семантична деривація є одним із найбільш продуктивних. До семантичної деривації у термінології здебільшого відносять наступні способи семантичних перетворень: термінологізацію, метафоризацію, метонімізацію, розширення і спеціалізацію (звуження) значення загальноновживаного слова, міжсистемні запозичення термінів (ретермінологізацію). Процеси детермінологізації, хоча напряду і не пов'язані із семантичним термінотворенням, суттєво впливають на розвиток загальнолітературної мови, коли слово, ставши терміном, продовжує розвиватися, набуває нового значення і потрапляє в

систему загальнонаціональної мови для використання в інших контекстах, далеких від тієї спеціальної області, де це значення утворилося.

Вивчення механізмів термінологічної семантичної деривації з точки зору синхронного варіювання мовних одиниць дозволяє визначити продуктивність окремих її видів у різних професійних сферах, яка суттєво відрізняється в залежності від специфіки концептуального апарата галузі і зв'язку певних типів номінації з різними ділянками мовної дійсності. Вузькофахові терміни, як свідчать численні дослідження, не припиняють семантичний розвиток, однозначне співвідношення терміна та його дефініції в межах терміносистеми (системи понять) не є абсолютним навіть у вузькоспеціалізованих термінологіях [43].

Економічна терміносистема є сукупністю однослівних і багатослівних термінів, які співвідносяться з понятійною системою економічної галузі діяльності, знаходяться у взаємозв'язку та взаємодії, піддаються свідомому регулюванню й упорядкуванню.

Інтернаціоналізація та глобалізація суспільних зв'язків, упровадження сучасних інформаційних технологій, розширення економічних контактів спонукає мовознавців до вивчення сучасної англомовної економічної терміносистеми, яка поповнилася великою кількістю неологізмів за останні десятиліття [17, с. 111]. У центрі уваги дослідників знаходяться проблеми визначення лексико-семантичних особливостей англомовних економічних термінів [11; 14], виявлення шляхів і способів їх творення [5; 14; 29; 65], установлення дискурсивних і функціональних характеристик англомовної економічної термінолексyki [4; 64], вивчення мовної специфіки окремих сфер економіки: мови менеджменту, маркетингу, фінансів тощо [11; 14; 25; 32; 46].

Англомовна економічна терміносистема належить до суспільнознавчих терміносистем, які є найбільш чутливими до змін у суспільстві [37, с. 66]. Знання екстралінгвальних факторів є досить важливим для розуміння природи економічного терміна, оскільки важко, виходячи із семантичних процесів розвитку загальнолітературної лексики, знайти пояснення особливих форм

протікання цих процесів у термінології, особливо тим явищам, які характерні лише термінології й викликані особливим зв'язком термінів з теорією, з наукою.

Екстралінгвальною передумовою виділення англomовної економічної терміносистеми стало вчення меркантилістів, ідеї яких отримали розповсюдження в XV ст. в Англії, Франції, Італії та інших країнах і досягли розквіту в XVII ст. У період становлення найпоширенішим шляхом її поповнення було запозичення, особливо з латини. У цей час з'явилася велика кількість інтернаціональних економічних термінів і вперше став використовуватися синтаксичний спосіб словотворення для позначення економічних реалій [55, с. 16]. Формування системи економічних понять відноситься до мануфактурного етапу розвитку капіталізму та появи нового напрямку – класичної політичної економії, який зародився в Англії в кінці XVII ст. та у Франції на початку XVIII ст. Успіхи в промисловості і розвиток наук (механіки, математики, фізики, філософії тощо) сприяли визначенню понятійного апарату й систематизації аспектів і розділів економічної науки. Значний вплив на формування наукових понять мали ідеї представників класичної школи політичної економії, таких як У. Петті, П'єра де Буальгібера, Ф. Кене, А. Смітта, Д. Рікардо, Томаса Р. Мальтуса, Нассау В. Сенсора, Джона Мілля. До 1900 р. англomовна економічна терміносистема поповнювалася переважно економічними термінами іншомовного походження, які використовувалися для позначення нових економічних реалій (*cash, tariff, fee*). Починаючи з другої половини XIX ст., англійська мова перетворюється з мови-реципієнта на мову-продуцента економічних термінів, тому кількість запозичень стала порівняно незначною [32, с. 11]. Введення вільного ціноутворення, ринкового принципу розподілу доходів і конкуренції, яка виконувала роль регулятора суспільної економіки та раціоналізатора структури виробництва в 20-30-х рр., перетворили XX століття на період економічного імперіалізму. Центр економічної активності змістився до Сполучених Штатів і

Великобританії, які стали найбільшими інвесторами в країни, що брали участь у Першій світовій війні, тому в XX ст. «гроші не просто говорять, а кричать англійською мовою» [55, с. 34]. Екстралінгвальні умови, що склалися у Великобританії та США протягом трьох століть, поступово сприяли використанню власномовних ресурсів для позначення нових економічних реалій в англійській мові [55].

Характер англомовної економічної термінологіки визначається специфікою економічних понять розкривати сутність соціально-економічних явищ і процесів людського суспільства. Економічні терміни утворюються на базі загальноновживаної лексики за звичайними нормами з використанням продуктивних словотворчих засобів і словотвірних моделей англійської загальнолітературної мови [16, с. 201]. Парадигматичні відносини полісемії, омонімії, синонімії й антонімії стають головною тенденцією в парадигмі семасіологічних характеристик, але їх існування регламентується системою відповідних наукових понять. Особливу роль в англомовній економічній терміносистемі відіграють базисні терміни, які виражають категоріальні поняття економіки [64, с. 49]. Базисні терміни є вихідними одиницями для появи похідних термінів та утворюють разом з ними систему. Невід’ємним поняттям будь-якої термінології, у тому числі й економічної, є системність, яка охоплює як план змісту (системність наукових понять), так і план вираження (системність слів, що передають ці поняття). Економічні терміни характеризуються точністю, стислістю, стилістичною нейтральністю, зручністю та легкістю творення.

Усе сказане вище дає можливість сформулювати визначення економічного терміна. Економічний термін – це створене штучно чи взате з природньої мови слово чи вираз, які адекватно відбивають поняття професійної та науково-теоретичної діяльності фахівців в області економіки й бізнесу, знаходяться у взаємозв’язку та взаємодії з іншими термінами, утворюючи разом з ними економічну терміносистему.

Лексика економічної сфери – це та частина словникового складу мови, до якої входять поняття, що позначають назви предметів, явищ, процесів соціально-економічного життя. Вона пов’язана з відповідними науками та сферами економічного життя – менеджментом, маркетингом, фінансами, людськими ресурсами, правом, виробництвом, оподаткуванням, статистикою, страхуванням тощо.

1.3. Особливості дослідження словотвору та термінотворення

Термінологічне словотворення базується, як відомо, на системі словотворення загальнолітературної мови. Воно бере за основу існуючі способи, засоби словотворення та словотвірні моделі, але в той же час відпрацьовує свою словотвірну підсистему, підпорядкувавши її основним вимогам термінологічної лексики.

Словотвір визначається як наука про закономірності творення й функціонування похідних слів. Вона включає синхронічний і діяхронічний (або історичний) словотвір. Дослідження мовних явищ у синхронії не виключає діяхронії, і навпаки [50, с. 14]. «При будь-якому вивченні ми не можемо забувати, що основна вимога діалектики в науці полягає в тому, щоб вивчати явища у зв’язку та розвитку» [41, с. 47]. Повний синхронічний опис мови повинен враховувати й діяхронічні аспекти. «У самій синхронії нібито присутня діяхронія, кожний синхронічний стан мови визначається попереднім синхронічним же станом. У такій взаємодії синхронії з попередньою синхронією виявляється взаємодія синхронії з діяхронією» [34, с. 56]. Необхідність поєднання синхронічного та діяхронічного вивчення зумовлюється функціонуванням у сучасній англійській мові слів і термінів, що утворені за допомогою непродуктивних словотворчих засобів за непродуктивними моделями, для розуміння яких необхідне залучення історичних довідок.

За останні півстоліття розбудова теорії словотвору здійснювалася настільки інтенсивно, що продемонструвала зміну аспектів дослідження та підходів до її вивчення. На сьогоднішній день не існує єдиної теорії словотвору, єдиного погляду на характер даних, що є суттєвими для створення такої теорії. Одні лінгвісти вивчали питання словотвору в рамках етимології [1]. Інші розглядали проблеми творення слів у контексті граматики, орієнтуючись на структурний аналіз [7; 48; 50]. Представники лексичного напрямку вивчали семантичні зв'язки між мовними одиницями [35; 65]. Вивчення словотвору здійснювалось також і з точки зору синтаксичних зв'язків між словами [59].

За останні десятиліття в лінгвістиці спостерігається зростання зацікавленості в ономасіологічному трактуванні мовних явищ, у тому числі й словотворчих процесів. При такому підході зміст слів і термінів досліджується з позиції співвіднесення мовних одиниць як засобів для позначення найменування. Номінативна функція вважається головною в процесі творення слів і термінів. Номінативність розглядається як здатність мовної одиниці самотійно, без допоміжних засобів, виражати, актуалізувати (викликати у свідомості під час сприйняття) та передавати відповідний зміст (реалії, явища, предмети) [35, с. 9]. Номінативність характерна для всіх іменних частин мови, але найбільше – для іменників, оскільки зв'язкам між компонентами слова на морфологічному рівні відповідають живі зв'язки, які людина вбачає між явищами навколишньої дійсності.

Усе більшу увагу вчених привертає психолінгвістичний вимір словотвору, інтерес до якого викликаний розумінням значимості словотвору для забезпечення процесу комунікації в класифікаційно-пізнавальній діяльності людей. У центрі уваги дослідників постає проблема співвіднесення мови з універсальними та етноспецифічними особливостями мислення й світогляду. При когнітивному підході до вивчення словотвору на перший план висувається людина, її досвід, знання, культурний та інтелектуальний рівень, які

визначають словотвірні явища і виявляються в концептуалізації як одному з найважливіших процесів її пізнавальної діяльності [40; 49; 51; 54; 58; 66]. Когнітивний підхід розглядає семантику й прагматику слова, пов'язані з ним асоціації, потенційні модифікації значення слова в мовленні, суб'єктивно-об'єктивне в слові [65, с. 101].

Слово, у т. ч. й термін, з одного боку, є номінативною одиницею, а з іншого – знаковим утворенням, тому доцільно описувати лексичну семантику в двох аспектах: 1) в ономасіологічному, тобто в аспекті співвіднесення слова з предметним (екстралінгвальним) рядом; 2) у семасіологічному – в плані співвіднесення слова в системі його зв'язків з одиницями цього або вищого рівня (у парадигматиці та синтагматиці) [45, с. 23].

Центральною категорією синхронічного словотвору є похідність, яка зумовлює поділ основ на твірні, непохідні та похідні [21; 28]. Непохідна основа – це основа, яка не мотивується за формою і змістом іншими основами [21, с. 164]. Твірна основа [21; 28] розглядається як повнозначний мовний відрізок, який є лексико-семантичним ядром при утворенні похідних основ слів і термінів [28, с. 51]. Похідна основа визначається як «будь-яка вторинна, тобто зумовлена іншим знаком чи сукупністю знаків, одиниця номінації зі статусом слова незалежно від структурної простоти чи складності останнього» [28, с. 5]. Похідними вважаються основи афіксального типу, основи складних слів, конверсивні утворення, семантичні деривати, аббревіатури та інші види вторинних словотвірних конструкцій. Відмінною рисою похідної основи є її синхронічний зв'язок з іншою основою (основами) та її семантична визначеність цією іншою мотивуючою основою (основами), тобто похідна основа характеризується похідністю за формою і мотивованістю за змістом, які знаходять відображення у відповідній регулярній словотвірній моделі [21, с. 122].

Проблема вмотивованості слова (терміна) залишається доволі важливою та дискусійною в мовознавстві. Зазначимо, що вмотивований термін легше

запам'ятовується, оскільки встановлюються асоціативні зв'язки із позначуваним поняттям. Як зазначає Т.Р. Кияк, дослідження вмотивованості може надати важливу допомогу в упорядкуванні науково-технічної термінології, оскільки нова термінологічна лексика утворюється переважно на матеріалі наявних мовних одиниць, тому необхідно стежити за тим, щоб не порушувалися мовні норми та потреби спілкування, які склалися історично [23, с. 7].

Ми розуміємо вмотивованість як співвідношення між внутрішньою формою та значенням лексичної одиниці. Внутрішня форма - це те найближче етимологічне значення, яким передається зміст слова. З огляду на це, висуваємо робочу гіпотезу, що більше внутрішня форма лексичної одиниці відповідає її значенню, то краще ця лексична одиниця вмотивована.

Аналіз літератури з термінотворення свідчить про те, що його основними тенденціями є зростання термінологічного фонду словотворення, прагнення до гніздового словотворення та створення комплексу найменувань, пов'язаних спільною твірною основою, що дає можливість уточнювати структуру й семантику кожного окремого терміна.

Висновки до розділу 1

Науково-технічний прогрес та інформатизація суспільства сприяли становленню й інтенсивному розвитку термінознавства. На сьогоднішній день природа наукового терміна в зарубіжній і вітчизняній лінгвістиці досліджена досить глибоко.

Досягнення в галузі матеріальної і духовної культури народу викликають потребу в утворенні та розбудові термінологічних систем. Термінологічна система визначається як сукупність термінів, що співвідносяться з певною сферою професійної діяльності людини та зв'язані один з одним на

понятійному, лексико-семантичному і словотвірному рівнях. Як і будь-яка система, вона характеризується цілісністю, структурністю, ієрархічністю, залежністю від об'єктів матеріального світу, рухомістю, здатністю до зростання, розвитку й удосконалення.

Термінознавство – це наука, яка займається загальнотеоретичними питаннями терміна, термінології і номенклатури. Термін визначається як створена штучно чи взята з природньої мови одиниця спеціального найменування, яка виражає та формує професійне поняття, використовується в процесі пізнання й освоєння наукових і професійно-технічних об'єктів і зв'язків між ними. Специфіка терміна полягає у його інформативності, високому рівні мотивованості та узагальнення, в особливому призначенні та функціях називання й позначення спеціальних понять, функціях знакової систематизації та наукової комунікації, гносеологічній та евристичній функціях. Будь-який термін співвідноситься з терміносистемою, яка є інститутом певної соціальної групи.

Бурхливі економічні зміни, удосконалення управління економікою і розвиток торговельних відносин спонукають мовознавців до вивчення сучасної англійської економічної термінології, специфіка якої зумовлюється її чутливістю до змін у суспільстві. Головними ознаками англійської економічної терміносистеми є такі: а) особлива роль базисних термінів, які виражають категоріальні поняття економіки та є вихідними одиницями для породження похідних економічних термінів; б) використання загальноповсюдньої лексики, її словотвірних засобів і моделей для творення англійських економічних термінів; в) незалежність англійської економічної терміносистеми, яка виявляється в постійних змінах і поповненні.

Характер англійської економічної термінології визначається специфікою економічних понять розкривати сутність соціально-економічних явищ і процесів людського суспільства. Економічні терміни утворюються на базі загальноповсюдньої лексики за звичайними нормами з використанням продуктивних словотвірних засобів і словотвірних моделей англійської

загальнолітературної мови.

Економічний термін – це створене штучно чи взате з природньої мови слово чи вираз, які адекватно відбивають поняття професійної та науково-теоретичної діяльності фахівців в області економіки й бізнесу, знаходяться у взаємозв'язку та взаємодії з іншими термінами, утворюючи разом з ними економічну терміносистему.

Лексика економічної сфери – це та частина словникового складу мови, до якої входять поняття, що позначають назви предметів, явищ, процесів соціально-економічного життя. Вона пов'язана з відповідними науками та сферами економічного життя – менеджментом, маркетингом, фінансами, людськими ресурсами, правом, виробництвом, оподаткуванням, статистикою, страхуванням тощо.

Термінологічне словотворення базується, як відомо, на системі словотворення загальнолітературної мови. Воно бере за основу існуючі способи, засоби словотворення та словотвірні моделі, але в той же час відпрацьовує свою словотвірну підсистему, підпорядкувавши її основним вимогам термінологічної лексики. Словотвір визначається як наука про закономірності творення й функціонування похідних слів. Вона включає синхронічний і діахронічний (або історичний) словотвір.

Аналіз літератури з термінотворення свідчить про те, що його основними тенденціями є зростання термінологічного фонду словотворення, прагнення до гніздового словотворення та створення комплексу найменувань, пов'язаних спільною твірною основою, що дає можливість уточнювати структуру й семантику кожного окремого терміна.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

2.1. Семантична деривація як спосіб слово- та термінотворення

Сучасна лінгвістична семантика обстоює пріоритет динамічного підходу до вивчення значення мовних одиниць. Утверджуючи ідею динамічної концептуалізації світу дискурсу (певної ситуації або її фрагмента), такий підхід проголошує нову концепцію моделювання змісту мовних одиниць, орієнтовану на репрезентацію багатовимірною семантичного простору. Моделювання семантики мовних одиниць покликане виявити структури репрезентації знань, що відображають особливості національно-мовної картини світу, специфіку етнічного менталітету, універсальні та унікальні характеристики предметно-пізнавальної діяльності представників різних мовних спільнот. З цього погляду моделювання семантики стає важливим інструментом міжмовних (зіставно-типологічних) досліджень, оскільки дає можливість з'ясувати характерні способи кодування і частку розподілу інформації в семантиці мовних одиниць споріднених і неспоріднених мов. Семантична деривація є одним з аспектів, який розкриває динамічну природу мовної одиниці. Як динамічне явище семантична деривація осмислюється в аспекті моделей семантичних змін, які відтворюють стратегії семантичного розвитку мовної одиниці в діяхронічному та синхронічному аспектах.

Моделювання семантичної деривації лексики вже є предметом досліджень різних мовознавчих напрямів і розглядається в аспекті: а) історичної (діяхронічної), б) когнітивної, в) композиційної, г) конструкційної, ґ) зіставно-типологічної семантики. Відповідно до зазначених аспектів з'ясовуються особливості регулярних семантичних змін,

визначаються типи і механізми семантичного розширення мовних одиниць, описуються динамічні моделі в семантиці лексики певного семіологічного та / або тематичного класу, визначаються типи аргументних альтернацій (актантних деривацій), розглядаються особливості розвитку полісемії всередині конструкцій (зокрема в аспекті граматикалізації конструкцій), встановлюються типологічні особливості семантичних переходів (*semantic shifts*) у споріднених та неспоріднених мовах. Сьогодні стоїть питання про об'єднання методологічно суміжних напрямів, які займаються проблемами моделювання семантичної деривації в межах опису групи мов або людської мови як такої. Доцільність такого підходу визначають положення про універсальну та інтегральну природу семантичної деривації: а) регулярні типи переходу від одного значення до іншого можуть виявлятися в багатьох (якщо не у всіх) мовах світу попри їх генетичну та культурну відмінність; б) способи переходу є однаковими для будь-якого рівня (лексичного, словотвірного, граматичного), зважаючи на те, що на цих рівнях задіяні спільні семантичні механізми.

Сучасна теорія лінгвістичної семантики декларує необхідність і доцільність моделювання змісту мовної одиниці або класу мовних одиниць за зразком концепту ситуації багатовимірною типу, який відтворює динаміку концептуалізації світу дискурсу (певної ситуації або її фрагмента) в аспекті різних варіантів світосприймання людини. З цього погляду семантика мовної одиниці осмислюється як багатовимірний феномен, який відображає концептуалізацію світу дискурсу з перспективи різних пізнавальних позицій – позицій різних мовних колективів. Такий підхід частково реалізовано в теоріях редукціонізму та нередукціонізму.

Редукціоністська теорія стоїть на позиціях того, що примітивні теоретичні конструкти є атомарними. З цієї перспективи основним конструктом моделі значення в межах редукціоністського підходу визнаються атомарні примітивні одиниці, поєднані у більш комплексні одиниці. Модель семантичного опису, яку декларує нередукціоністська теорія, навпаки, орієнтується на певний комплексний конструкт. Очевидно, що протиставлення

редукціоністської та нередукціоністської моделей семантичного опису не є доцільним і в межах динамічного підходу, ймовірно, засвідчуватиме їх обопільну релевантність щодо моделювання такого теоретичного конструкта, як семантична деривація.

Дослідження семантичної деривації лексики зорієнтоване на низку методологічних положень: а) семантика лексики кодує інформацію про особливості пізнання світу людиною у форматі концепту ситуації; б) концепт ситуації – це лексичне відображення (у певній мові) певного фрагмента дійсності; в) концепт ситуації багатовимірний і відтворює результат концептуалізації світу дискурсу (певної ситуації або її фрагмента) в перспективі різних варіантів світопізнання людини; г) багатовимірність концепту ситуації передбачає різні способи його лексичного відображення; ґ) концепт ситуації має властивість внутрішнього (реалізованого в межах заданого концепту) та зовнішнього (спрямованого до меж інших концептів) розширення; д) існують подібності та відмінності в мовній концептуалізації (лексикалізації) певної ситуації або її фрагмента.

В аспекті названих положень процедура міжмовного дослідження семантичної деривації лексики передбачає встановлення відповідностей (подібностей і розбіжностей) реалізації механізмів і стратегій розширення «концепту ситуації». Репрезентативність семантики лексики у форматі концепту ситуації зумовлює вибір основи зіставлення.

У сучасних дослідженнях обстоюється ідея використання моделі ситуації як *tertium comparationis* у зіставленні семантичної деривації лексики в споріднених та неспоріднених мовах. Доцільність використання моделі ситуації як основи зіставлення зумовлена чинником універсальності концептуалізації ситуації, її схематизації в аспекті базових когнітивних стратегій виокремлення, виділення, фокусування уваги, дефокусування тощо (Дж. Лакофф, Р. Ленекер, Л. Талмі). Модель ситуації – це еталон, на основі якого визначається реалізація концепту ситуації. Як метамовний конструкт модель ситуації виявляє ознаки пропозиціональної функції, в якій аргументи представляють результат

осмислення суб'єктом сприйняття об'єкта сприйняття, а предикат – когнітивне уявлення про сам акт цього осмислення (Е. Гуссерль). З цього погляду модель ситуації представляє семантичну деривацію лексики як реалізацію відношень ключових учасників заданої ситуації [44, с. 6-9].

Динамічний підхід до моделювання значення лексики спонукає розглядати семантичну деривацію як багатоаспектне (мультипарадигмальне) явище. Як мультипарадигмальний феномен семантична деривація являє собою складний багатогранний процес породження нових значень слова, який призводить до перебудови його (слова) семантичної структури та впливає загалом на всю лексико-семантичну систему мови, що робить її динамічною, здатною швидко реагувати на зміни в екстралінгвістичній дійсності та відображати їх.

Перебудова семантичної структури слова засвідчує зміни конфігурації його смислових компонентів, що в аспекті феномену семантичної деривації (презумптивно) передбачає існування численних способів (типів) поєднання значень мовної одиниці. Такого типу презумпція створює передумову розподілу способів семантичної деривації в межах уявної шкали «ступеня зв'язності вихідного та похідного значень». Екстремуми шкали задають ситуації, в яких похідне значення в одному випадку мінімально «контактує» з вихідним значенням: похідне обирає неістотну, хоча й досить помітну, а інколи й культурно значущу ознаку з асоціативної зони вихідного значення, в іншому – такий «контакт» є максимальним у тому сенсі, що обидва значення представляють одну й ту ж ситуацію, при цьому похідне значення містить ті ж компоненти, актанти та ролі, що й вихідне. Відмінними лише є конфігурація («внутрішній синтаксис») компонентів та їх комунікативна перспектива, наприклад порівняймо *Відчуваю тугу у серці* vs. *Відчуваю серцем тугу*. Медіум шкали представлений проміжним типом, який засвідчує залучення похідним значенням істотної частини вихідного значення, при цьому відмічається зміна характеру актантів та обсягу їх референції.

Деривація проміжного типу представлена двома видами: а) похідність

реалізується на основі категоріального зсуву – певна фізична ознака або ситуація вихідного значення використовується як модель абстрактної властивості або ситуації та застосовується до референта з принципово іншими властивостями; б) перенесення відбувається на базі денотативної тотожності фрагмента – похідне значення має інший набір актантів (та ролей) і відповідає іншій ситуації, але успадковує деякі (істотні) компоненти вихідного значення (*пор.* Мама нагріває воду *vs.* Сонце нагріває воду) – вихідне та похідне значення мають спільну асертивну частину «робити щось гарячим або теплим», зберігається денотативна якість учасників (обидва здійснюють фізичний вплив), однак відмічена зміна в зоні Каузатора – «людина» → «природне явище»). Як можна зауважити, процедура семантичної деривації не зводиться лише до феномену тривіальної полісемії (багатозначності, що засвідчує статичне поєднання вихідного та похідного значень), оскільки, окрім смислових компонентів, враховує також різного типу актантні перетворення, такі як: деагентивація, зсув фокуса уваги, категоріальний зсув тощо. Така дериваційна стратегія відображає відповідний тип (модель) семантичного розвитку слова [44, с. 10-11].

Таким чином, семантична деривація – це один з аспектів, що розкриває динамічний характер мовної одиниці. Як динамічне явище семантична деривація розуміється з точки зору моделі семантичних змін, яка відтворює семантичну стратегію розвитку мовної одиниці в аспекті діяхроніки та синхронізації [6; 18; 49; 57; 59].

Предметом досліджень різноманітних мовознавчих напрямів є моделювання семантичної деривації лексики; воно розглядалося в аспекті: а) історичної (діяхронічної) [57; 66], б) композиційної [22; 66], в) когнітивної [49; 70], г) конструкційної [56; 63], а також д) зіставно-типологічної [54; 62] семантики.

Л. Щерба (1928 р.) висунув концепцію лексико-семантичного способу словотворення, його позицію активно підтримав В. Виноградов: «Окрім морфологічних та синтаксичних способів словотворення, також слід виділяти

способи семантичні. Вони виявляються у переосмисленні первинних слів, а також у формуванні омонімів через розклад одного слова на два» [2, с. 18].

Розвиток словникового запасу через поширення переносного (інакше – тропеїчного, фігурального, метафоричного) вживання слів – це загальне явище, яке спостерігається в усіх літературних мовах світу: перенесення вже існуючих слів та термінів на нові поняття, які закріплені в творчому акті – реакції на нові враження, явища та факти трудового досвіду тощо, і є одним із найпоширеніших у наш час способів номінації.

Виокремленню семантичної дериватології у самостійну окрему дисципліну сприяють значні досягнення лінгвістики у сфері теоретичної семантики, а також успішний розвиток теорії номінації, становлення дериватології (у першу чергу – морфологічного словотвору), розробка та становлення теорії породження мовлення, успіхи у психо-, соціо-, етнолінгвістиці, розвиток когнітивного напрямку вивчення мови [2, с. 2].

Проте у наш час ще безліч питань семантичного словотворення підлягають дослідженню та дискусії.

Інколи семантичний словотвір здійснюють через розширення первинного значення слова, збагачення структури вже існуючих у мові лексем. Деякі лінгвісти визнають такий підхід хибним, тому що він підміняє поняття словотворення поняттям полісемії (збагачення або розширення семантики слова – це розвиток полісемії, семантичне словотворення є розпадом полісемії) [65; 68].

І. Улухано, В. Лопатін взагалі не визнають такий семантичний спосіб словотворення, так як семантичні зміни у словах даного типу формально не пов'язані з появою нового звукового комплексу [31].

В. Мартинов відзначає, що семантичний спосіб словотворення розповсюджується на всі види творення похідних та охоплює всю систему словотворення мови [34, с. 58]. У кожному явищі словотворення відбуваються семантичні процеси, але, на відміну від інших, семантичний спосіб ґрунтується тільки на цій основі, тому є підстави виокремити його окремим самостійним

способом [2; 19; 24; 30; 47; 60].

Семантична деривація, з погляду ономасіології, – це використання імені у вторинній функції (тобто це вторинна номінація). Як зауважує М. А. Кронгауз, наслідком вторинної номінації є усі семантичні деривати, у тому сенсі, що зовнішня оболонка слова (або лексема) не створюється в акті такої номінації, а навпаки вдруге використовується назва, яка в мові існувала раніше: «стара» назва – це новий об'єкт номінації [27, с. 4–5].

При лексико-семантичному методі не використовуються ніякі формально-структурні засоби творення слів, а формантом є зміна семантики. Виділяють три різновиди семантичного словотворення:

- 1) розщеплення багатозначного слова на омоніми;
- 2) семантична конденсація (об'єднання) словосполучення в слово, що, в свою чергу, стає омонімом до свого відповідника;
- 3) умовна номінація за вже існуючою назвою [2, с. 131].

Для номінації продукту семантичного способу поповнення словникового запасу мови у лінгвістиці в неології використовують декілька термінів – семантичні інновації, семантичні новації, неоніми, семолекси.

Таким чином, семантична деривація є процесом появи у певного слова семантично похідних значень та семантичних конотацій, тобто це процес розширення семантичного обсягу цього слова, який призводить до появи семантичного синкретизму, а також і процес розпаду семантичного синкретизму. Як процес, семантична деривація включає напрями змін, які визначають основні види самої деривації: метафоричні й метонімічні процеси змін у семантичній структурі слова.

Деривація розуміється сучасним мовознавством вузько і широко. При вузькому розумінні термін виступає як синонім словотвору або навіть як синонім тільки морфологічного словотвору простих похідних слів на противагу словотворенню. При широкому розумінні, більш властивому нашому часу, під деривацією розуміються процеси (рідше – результати) освіти в мові будь-яких вторинних знаків – слів, граматичних форм слів,

словосполучень, пропозицій і т.д. – всіх можливих мовних одиниць, починаючи з фонем і закінчуючи текстом.

2.2. Принципи класифікації семантичних змін

У лінгвістичній літературі існують різні принципи та підходи класифікації семантичних змін. Так, відомий представник младограматичного напрямку Г. Пауль у науковій роботі «Принципи історії мови» зазначає, що зміна початкового значення певного слова є «відхилення окказионального значення від узувального, в якому і є «зародок» справжньої зміни слова» [38, с. 11]. Г. Пауль у цій роботі також протиставляв мовну діяльність кожного окремого індивіда, в якій з'являються певні відхилення, від узувального використання певного слова в мові. Як вважає Г. Пауль, семантичні зміни слів здійснюються не завдяки мовним чи немовним процесам, а відповідно до загальноприйнятої логічної схеми.

В основі класифікації Г. Пауль використовує семантичні зміни в змісті і обсязі співвіднесених зі словами уявлень, називаючи такі види смислових змін:

- 1) збагачення змісту і звуження обсягу (спеціалізація значення);
- 2) збіднення змісту, яке пов'язане з розширенням змісту уявлення;
- 3) перенесення назви на підставі тимчасових, просторових або казуальних зв'язків;
- 4) деякі види змін значень, які не піддаються простому підведенню під жоден з трьох основних класів [38, с 163].

На початку ХХ ст. дослідження в лінгвістичній семантиці перемістилися у бік з діахронічного аспекту в синхронічний.

Ряд дослідників, розділяючи позамовні й мовні причини семантичної деривації, представляють зміни, спричинені мовними причинами, у вигляді класифікацій, які ґрунтуються на виділенні у слові його знакової і смислової

сторони. Так, Г. Стерн серед змін, які зумовлені мовними чинниками, виділяє такі типи семантичної деривації [47]:

- 1) субституція – зміна значення слова, що пов'язана зі змінами в референтах, або змінами знань про референтів, або зміною оцінки референтів;
- 2) аналогія – поява у певного слова нового значення за аналогією із будь-яким іншим словом, із яким те перше слово семантично пов'язане;
- 3) скорочення – поява нового значення слова в результаті усічення словосполучення;
- 4) номінація – цілеспрямоване перенесення певного найменування на підставі подібності та схожості між різними класами референтів, а також використання власних назв для позначення предметів, відкриттів, одягу, людей;
- 5) регулярний перенос – перенесення найменування з одного референта на інший, що відбувається спонтанно в результаті скорочення;
- 6) переміщення – перенесення метонімічного характеру слова на підставі суміжності;
- 7) вирівнювання – зміна значення слова, яка відбувається відповідно до сприйняття мовцем властивих певному референту характеристик [47].

Класифікація, запропонована Г. Стерном, мала значний вплив на С. Ульмана, який у своїй науковій роботі «Принципи семасиології» визначає чотирьохкомпонентну систему, основу на тому, що семантична деривація зумовлюється такими критеріями: а) подібністю між змістом двох слів, б) контактом між змістом двох слів, в) схожістю між двома іменами та г) контактом між двома іменами [68].

Таким чином, Г. Ульман визначив такі типи семантичних змін [68, с. 45]:

- 1) різного роду «метафори», наприклад, словотворення завдяки перенесення назв частин тіла на будь-які неживі предмети;
- 2) метонімічні перенесення;
- 3) явища «народної етимології», або випадки переосмислення певного слова на основі його зовнішньої звукової близькості до іншого слова;
- 4) більш-менш стійке сусідство двох слів в одній фразі може призвести до

скорочення, так, що одне із слів опускається, а слово, яке залишилося, передає сенс всього цього словосполучення, наприклад, різні випадки субстантивації прикметників [68].

Термінологія вищеперерахованих класифікацій використовується у роботі.

Існують різні моделі семантичної деривації лексики. В основі компонентної моделі значення лежить ідея поелементної, атомарної репрезентації мовних смислів та їх комбінаторики. Вважається, що семантична структура лексичної одиниці складається з пучка семантичних ознак, які слугують елементарними «будівельними блоками», вихідними «цеглинками» смислів, що дані людині в цілісному інтуїтивному сприйнятті. В аспекті зіставних досліджень така точка зору узгоджується з ідеєю членування фізичного континууму, в межах якого мови можуть проводити одні й ті ж або різні розмежування. Зокрема, характеристика явища, якому дається тлумачення в межах одного значення, як правило, реалізується у вигляді декількох варіантів – семем, які представляють кілька точок зору на зазначений феномен. В аспекті семантичної деривації компонентні стратегії характеризують специфіку способів переходу від одного значення до іншого. Фіксуючи стійкі асоціації, пов'язані з уявленням про явище, яке позначає слово, такі стратегії виявляють зв'язки між семантичними компонентами та їх конфігураціями.

В. Апресян відзначено такі співвідношення: а) конфігурації семантичних компонентів вихідної та похідної лексем збігаються майже повністю, б) семантичні конфігурації буквально не збігаються, однак існують проміжні слова-смисли, в яких на певному кроці семантичної редукції можна виявити спільні конфігурації. З цього погляду компонентна стратегія зближується з процедурою наведення «семантичних містків». За визначенням, семантичний місток – це конфігурація семантем, спільна для лексикографічних дефініцій вихідної та похідної лексем. Конфігурація кваліфікується як семантичний місток за умови, що містить важливу інформацію та займає центральну позицію (є родовим компонентом) у дефініціях.

В аспекті міжмовних досліджень компонентна модель семантичної деривації лексики відтворює особливості (подібності та відмінності) реалізації компонентних стратегій словникового складу в мовах зіставлення [44, с. 11-14].

Актантна модель значення відтворює ідею співвідношення семантики (вимога опису всіх необхідних відмінностей на рівні значення) та синтаксису (вимога опису синтаксичних відмінностей на рівні необхідних для осмислення фрази узагальнень). В аспекті узгодження словникового та граматичного типів інформації семантика лексики, як вважають, кодує інформацію про набір та характер відношень учасників ситуації (актантів), відображену в плані змісту вершинного дієслова певного тематичного класу.

Елементами семантичного опису в межах актантного підходу слугують діатетичні альтернації – стратегії, які засвідчують перетворення в конфігурації структури предиката, реалізовані в аспекті змін характеристик учасників ситуації та їх відношень. Названі стратегії визначають характер семантичної деривації лексики. Актантні стратегії семантичної деривації мають місце, коли лексеми багатозначного слова (прототипно предиката) не виявляють ані спільних семантичних конфігурацій, ані регулярно повторюваної опозиції компонентів, проте в них відзначена спільність в актантній структурі предикатів, у сценаріях, які вони задають.

В аспекті зміни профілю ситуації (зміни «точки споглядання» суб'єкта пізнання на ситуацію) актантні стратегії семантичної деривації засвідчують зміну статусу учасника ситуації, що в аспекті співвідношення семантичних і синтаксичних актантів кваліфікується як феномен актантної деривації. Залежно від характеру семантичного перетворення виокремлюють три типи актантної деривації: а) «підвищувальну» (збільшення кількості обов'язкових актантів вихідної ситуації); б) «понижувальну» (зменшення кількості обов'язкових актантів вихідної ситуації); в) «інтерпретаційну» (зміна референційних характеристик або типу актанта вихідної структури).

В орбіту «підвищувальної» актантної деривації потрапляють мовні одиниці із потенційно високим ступенем семантичної атракції.

«Понижувальна» актантна деривація характерна для так званих декаузативних номінацій, що реалізують сценарій, згідно з яким ситуація, яка початково видавалася як агентивна, тобто каузована волею певної особи або активною силою, перетворюється в «некаузовану» ситуацію, що не має зовнішнього агенса і відбувається ніби «сама по собі». «Інтерпретаційна» деривація реалізується в аспекті зміни референційних характеристик або типу учасника вихідної ситуації. Зокрема, зміна референційних характеристик учасників ситуації здійснюється по лінії рефлексивно-реципрокної кореферентності [44, с. 14-18].

Топологічна модель значення відтворює ідею «голістичного» упорядкування змісту мовної одиниці у форматі, який підкреслює претензію на відповідність певній реальності (у пам'яті) – або психологічній (людський мозок), або технологічній (штучний інтелект). Елементами семантичного опису в межах топологічного підходу слугують певні метасхеми, з-поміж яких образ-схеми (топологічні схеми) – динамічні повторювані структури сенсорно-моторного досвіду, у термінах яких осмислюється як сам досвід, так і ментальний зміст абстрактних концептів, що їх ці структури вибудовують.

Топологічні стратегії семантичної деривації реалізуються в аспекті трансформацій базових образ-схем. Трансформації передбачають розгортання сценарію, який реалізує динамічний контур послідовно зв'язаних між собою топологічних схем [44, с. 18-19].

Конструкційна модель значення відображає тенденцію до «змішаного» представлення семантичного опису мовних одиниць, що пов'язано з розробленням внутрішньої структури певного формату репрезентації знань, зокрема інтерпретації: фрейму глибинними семантичними відмінками (Ч. Філлмор), конструкції аргументними структурами (Ч. Філлмор, П. Кей, Дж. Лакофф, А. Голдберг, У. Крофт), концептуальної категорії функціонально-аргументною структурою (Р. Джакендофф), комплексних примітивів набором пропозицій (К. Ванделуаз), фреймовими актантами (Л.Л. Цинман, В.Г. Сизов), валентними фреймами (П. Сгалл, Я. Панєвова).

Модель визначає семантичним центром конструкцію – комплекс, упорядкований у форматі пропозиції. Конструкція являє собою семантичну схему (*semantic pattern*) ситуації Р (ситуації «перетворення», «каузації руху» та ін.) і співвіднесений із нею спосіб синтаксичного оформлення елементів схеми у реченні. Семантичні схеми кваліфікуються як аргументні схеми, які функціонально орієнтовані скоріше на типи предикатів, ніж на опис конкретного вершинного дієслова [44, с. 20].

Теоретико-методологічну основу дослідження моделей семантичної деривації лексики формують здобутки історичної (діахронічної), когнітивної, композиційної, конструкційної та зіставно-типологічної семантики. В межах названих підходів моделі семантичної деривації розглядаються як репрезентації семантичних змін, які відтворюють стратегії семантичного розвитку лексики споріднених та неспоріднених мов у діахронічному та синхронічному аспектах.

2.3. Джерела семантичної деривації англомовної економічної терміносистеми

Семантична деривація економічної терміносфери в англійській мові може здійснюватися:

- а) за рахунок переорієнтації значення певного економічного терміна (внутрішня семантична деривація);
- б) переорієнтації значення загальноновживаних мовних одиниць (термінологізація або зовнішня семантична деривація);
- в) переорієнтації значення певних термінологічних одиниць інших терміносистем (або транстермінологізація).

Семантичну деривацію через розширення значення економічного терміна (або внутрішня семантична деривація) в економічній терміносфері в англійській мові можна відобразити таким прикладом : *market – 1) open space or*

building where food products or goods are bought and sold (ринок як місце чи будівля, де здійснюється продаж або купівля продуктів чи товарів); 2) *shop or store, esp. one where food products are sold: a fish market* (магазин, де продаються продукти – рибний магазин); 3) *region or country where commodities can be bought or sold – the foreign market* (регіон або країна, де товари можуть купуватися або продаватися; зовнішній ринок). Отже, друге і третє значення терміна *market* є наслідком внутрішньої семантичної деривації. Первинне значення цього слова *space or building where food products or goods are bought and sold* (місце торгівлі). Від: *market* – ринок як місце чи будівля для торгівлі утворюються інші значення слова *market* – ринок як процес самої торгівлі та *market* – ринкова ціна чи вартість товару.

Здебільшого слово має певне центральне значення, від якого будуть утворюватися його інші значення. Можна розпізнати або уявити певні зв'язки між кожним із цих значень та прозорим центральним значенням.

Слід зазначити, у будь-якій термінології процеси термінотворення відбуваються на основі загальноновживаної мовної лексики, тобто мова науки використовує існуючий лексичний матеріал для утворення термінів [10, с. 60–65]. Такий процес супроводжується зміною статусу та значення загальноновживаного слова, поряд із яким створюється нова лексична одиниця – термін, наприклад: *depreciation* – зниження вартості активів у бухгалтерській звітності, амортизація; *interest payments* – відсоткові платежі; *velocity of money* – швидкість обігу грошей; *foreign exchange limits* – валютний коридор; *cross-border financial activity* – валютний коридор.

У процесі номінації завжди зустрічаються різні асоціативні перенесеннями (метафоричні, метонімічні, за суміжністю тощо). Ю. Д. Апресян відзначає, що семантичні асоціації є особливо важливим аспектом будь-якої лексики, оскільки асоціації багато в чому пояснюються психологією людини, яка називає реалії, які вона спостерігає, та яка аналізує явища, що її оточують [2, с. 23]. Важливим для вивчення будь-якої номінації є виявлення асоціацій, особливо для спеціальної, оскільки завдяки асоціаціям існують такі мовні

закономірності, як метафора, полісемія, синекдоха, метонімія. Наприклад, економічний термін *snake* – *an agreement among some Western European countries to keep their currencies within a narrow band of fluctuation* (змійка – система узгодженого у встановлених межах коливання валют низки західноєвропейських країн) отримав свою метафоричну назву від зоологізму *snake*, що зумовлено асоціативністю абстрактного поняття зі змією.

Як визначають дослідники, метонімізація як спосіб створення значень економічного терміна на базі загальновживаного слова має у своїй основі суміжність ознак явищ, предметів та дій предметів [15]. Наприклад: на базі загальновживаного значення *hedging* – *a means of protecting oneself against possible loss* – засіб захисту від можливих втрат виникло значення *hedging* – *investment in a security with price movement equal to but opposite from that of currently held security* – «хеджування» – інвестування у цінні папери, вартість яких змінюється рівномірно, але у протилежному напрямку до зміни вартості наявних у власності цінних паперів.

Семантичний аналіз знаходить між загальновживаним словом і терміном, що утворений завдяки семантичній деривації, семантичний зв'язок, який зумовлено наявністю в їхній структурі певного спільного семантичного інваріанта [15], наприклад, *bank run* – *withdrawal of bank deposits by their owners* (знекровлення банку, вилучення банківських вкладів їхніми власниками. Це демонструє, що між економічним терміном та одним із його семантичних складників є парадигматичні зв'язки (синонімічні чи асоціативні).

Таким чином, наявність спільних складників узагальненого семантичного інваріантного компонента демонструє те, що для економічного терміна властивий феномен вмотивованості. Економічні терміни можна аналізувати у площині їх ступеня абсорбованості, оскільки вмотивованість є загальною ознакою семантичного способу економічного термінотворення. Так термін *circuit breaker* – *inventions that are designed to restore orderly securities markets* (фінансові інтервенції, які покликані відновити попередні позиції на ринках цінних паперів, де запозичена мовна оболонка), *breaker* – переривач (зломлювач,

той, що ламає, розбиває) проявляє свої смислові значення через метафоричне перенесення.

На перший погляд термін *dirty float* не вказує на його приналежність до економічної терміносистеми. Проте така приналежність зумовлена наявністю певних семантичних складників *foreign currency* та *central bank*: *dirty float – central bank's intervening in exchange markets by buying or selling foreign currencies* – штучне коливання валютного курсу – втручання центрального банку у валютний ринок через придбання або продаж іноземних валют.

Загальноживаний пласт мовленнєвої лексики формує певну систему, або лексико-семантичне угруповання, що перебуває у відносинах міжсистемної кореляції. Це можна проілюструвати такими прикладами: *leakage – a withdrawal from the banking system that reduces the potential expansion of the money stock* (втрати, витік – вилучення активів з банківської системи, яке зменшує потенційне розширення валютних резервів), *arrangement – an adjustment between a debtor and a creditor for the settlement of the debtor's obligations* (угода, домовленість між боржником та кредитором щодо умов ліквідації боргових зобов'язань), *take-over – a purchase by an outside group of investors of a sufficient amount of shares to acquire a controlling interest in a bank* (взяття під контроль – поглинання, купівля зовнішньою групою інвесторів достатньої кількості акцій для придбання контрольного пакета акцій банку. У вище наведених прикладах очевидним є наявність певних асоціативних зв'язків на рівні плану вираження. Мовна форма для ідентифікації цього банківського поняття добиралася не випадково, а засновуючись на метафоричному (*leakage*) чи метонімічному (*take-over*) перенесенні.

Реєструючи значення економічного терміна, тлумачний словник не пояснює його актуального смислу у новому узусі та не містить нові семи, що відсутні у його первинному значенні, а використовує попередні. Спільною рисою економічних словників є те, що у них, як правило, у різних значеннях описується лише те, чим вирізняється одне значення слова від іншого, але не описується і не виокремлюється нічого спільного між ними, що спричиняє

запитання: чому повністю різні змісти називають одним і тим самим словом?

Входження термінів однієї галузі до складу іншої дослідники вважають ознакою семантичної взаємодії галузевих термінологій [45, с. 221], проте чіткого критерію такого входження у наш час досі не визначено. Взаємодія термінологічних систем зумовлює встановлення семантичних відносин між окремими їх елементами (зокрема у випадку деривації).

В утворенні економічних термінів через транстермінологізацію беруть участь економічні терміни різної стратифікаційної структури: *band – the range within which an exchange rate could move* (смуга (музика) – діапазон коливань обмінного курсу), *contagion – the spreading of bad news about one bank to other banks* (шкідливий вплив (техніка) – поширення поганих новин про якийсь банк серед інших); *correlation – a measure of degree of statistical relationship between two financial variables* (кореляція (статистика) – ступінь статистичної залежності між двома фінансовими змінними). Семантичну взаємодію також можна простежити в економічному терміні *default – failure to pay a debt when it is due* (дефолт – неспроможність сплатити борг вчасно), яке утворилося від *default – failure to do something that is required by law* (право) неспроможність виконувати вимоги закону. Подібні терміни є маркерами семантичного зв'язку між певними двома термінологіями, що, як наслідок, призводить до транстермінологізації.

2.4. Способи семантичної деривації в англomовній економічній терміносфері

Як відомо, з одного боку семантика терміна залежить від системи понять відповідної спеціальної галузі, а з іншого – від мовного матеріалу, що слугує його зовнішньою формою. Взаємодія і взаємообмін термінології і

загальноновживаної лексики у процесі створення нових найменувань здебільшого відбувається завдяки протилежним процесам семантичної міграції лексики – термінологізації і детермінологізації.

Термінологізація – це переосмислення слів LGP для утворення нового терміна, а детермінологізація, відповідно, втрата терміном тих семантичних компонентів, які забезпечували його входження до спеціалізованої терміносистеми і функціонування у LSP, та утворення нових загальномовних значень. Термінологізація відбувається завдяки семантичним механізмам звуження, конкретизації значення вихідної лексеми, а також метафоризації і метонімізації.

В основі метафоризації загальноновживаного слова англійської мови, яке стає фінансовим / економічним терміном, лежить:

- 1) функціональний перенос,
- 2) подібність до характеристик фізичних об'єктів,
- 3) аналогія з антропоморфними характеристиками.

Метафора в широкому розумінні визнається універсальним когнітивним типом освоєння і розуміння людиною оточуючої дійсності. Структуруючи концептуальну систему, вона визначає уявлення людини про оточуючий світ і задає аналогії між системами понять окремих концептуальних областей.

Метафора як спосіб концептуалізації навіть не усвідомлюється носіями мови. Вона створюється на основі образного мислення як органічна єдність чуттєвих і раціонально-абстрактних форм пізнання. У процесі метафоризації на рівні монологічних одиниць досліджуваної термінології спостерігається збереження диференційних ознак двох понять (слова і терміна) і виникнення додаткової семантики у терміна, яке і призводить до звуження, конкретизації значення відповідної лексеми у складі терміносистеми: *avoid* «триматися осторонь, уникати» → «уникати оподаткування (законним шляхом)»; *boot* «перевага, прибуток (істор.)» → «отримані готівка або майно, не включені у визначення неоподаткованого обміну майна, через що операція, яка б до цього вважалася неоподаткованою, стає частково або повністю

оподатковуваною»; *dispensation* «звільнення від дотримання якихось вимог, правил» → «офіційне звільнення від податкового зобов'язання»; *hardship* «труднощі, неприємності, тяготи» → «ситуація, коли високі податки загрожують матеріальному стану платника податків»; *garage* «ставити гараж» → «переводити операції в інший фінансовий центр для зменшення податкового тягара».

На рівні полілексемних одиниць спостерігаємо, що термінологізації за допомогою функціонального переносу зазнає один із компонентів, і зазвичай такі терміни демонструють експресивну вмотивованість, залежність від конотацій слова-основи. Образність є потужним джерелом вторинної термінологічної номінації, часто замовною формою терміна можна «реконструювати» асоціативний ланцюжок людської думки, а подекуди й відповідну емоційність, експресію (позитивну або негативну), що слугували ономасіологічною ознакою термінологічного найменування, наприклад:

- *trap* – пастка → *poverty trap* – пастка бідності «ситуація, коли особа з низьким рівнем доходів не зацікавлена працювати більше, оскільки це може негативно вплинути на доходи, напр., зменшити державну допомогу для малозабезпечених»;

- *water's edge* «вододіл» → *water's edge concept* «правило, що діє в деяких штатах США, за яким багатонаціональні компанії платять податки лише у відношенні до прибутків та інших доходів, отриманих у цих штатах»;

- *claw* «дерти кігтями» → «жадібно хапати, загібати (гроші)» → *claw-back, clawback* – повернення коштів «вилучення податковими органами коштів, що залишилися у платника податків завдяки певним пільгам (через зміну статусу платника або дії, що позбавили його пільг)»;

- *washing* «прання» → *bond washing* «законний спосіб ухилення від податків, коли цінні папери продають до сплати дивідендів і процентів за ними, а потім купують їх після такої сплати; різниця в ціні паперів оподатковується як приріст капіталу за більш низькими ставками, ніж дивіденди».

У наступному прикладі обидва компонента термінологічної одиниці

зазнають метафоричного переосмислення: *golden* «золотий», *handshake* «рукостискання» → *golden handshake* «грошова компенсація робітнику компанії у випадку звільнення, що її сплачують за ініціативою керівництва; зазвичай оподатковується за нижчими ставками».

Як видно із наведених прикладів, метафорична образність, експресивність, що була базою найменування, у семантиці терміна зазвичай відходить на задній план, у термінології на перший план висувається відповідність поняття, позначуваного терміном, концептуально-логічній схемі, тому що термін одиниця функціональна, і основна його функція – бути знаком спеціального, чітко окресленого дефініцією поняття у терміносистемі. Образність слугує «семантичним фоном» терміна, який не обов'язково збігається з конотаціями загальнонаціонального слова; негативну / позитивну оцінку мають не слова-терміни, а позначувані позалінгвальні реалії.

Метонімія – одна з базових характеристик когніції; як і метафора, вона є типом категоризації світу в процесі пізнання. Метонімічний перенос, на відміну від метафоричного, відбувається в межах однієї концептуальної області, через що на вербальному рівні назви на позначення нових явищ і предметів виникають на основі переноса імені з одного об'єкта на інший, які асоціюються за часовою і просторовою суміжністю, включеністю в одну ситуацію, тощо.

Базою створення метонімічних термінів англійської термінології оподаткування є відношення «частина – ціле», «об'єкт дії – діяч», «вмістище – вміст», «дія – результат», «дія – засіб здійснення», «об'єкт – дія», «подія – документ, що її фіксує» тощо. Наприклад: *bracket* «рубрика, категорія» → «група платників податку згідно доходу»; *repairs* «ремонт» → «витрати на поточний ремонт основних засобів»; *royalty* «королівське право, дароване сувереном (зараз особл. на розробку надр)» → «плата за користування таким правом». Окрему групу складають так звані «ономасійні терміни», що їх деякі термінологи вважають такими, які за семантичними ознаками миточності й однозначності наближаються до ідеальних термінів, – власні імена, які є номінацією окремих предметів у науці та техніці. Вони семантично

вмотивовані, оскільки їхня мовна оболонка вказує на автора ідеї та не мають синонімії; завдяки оніму-означенню лексеми LGP у такому термінологічному сполученні отримують вузьку спеціалізацію значення. В англomовній економчній термінології кількість таких термінів незначна: *Laffer curve* – крива Леффера «крива, що характеризує співвідношення між ставками оподаткування та величиною податкових надходжень у бюджет»; *Keogh plan* – пенсійна схема Кіоу «схема відрахувань частини прибутку на спеціальний рахунок, переважно особами, які працюють на себе»; *Crown loan* – «позика багатій особи бідному родичу для інвестування і отримання доходу на різниці у ставках податку (вперше використана промисловиком Г. Крауном)»; *Duke of Westminster doctrine* – Вестмінстерська доктрина BrE «концепція, заснована на прецедентному праві, згідно якої платника податків не можна примушувати платити більше податків, якщо йому вдається легально платити менше».

Вищенаведені приклади семантичної деривації, що призводять до термінологізації одиниць LGP та сприяють розвитку загальномовної полісемії, не охоплюють усіх можливих наслідків подібних семантичних процесів. Семантична деривація залишається потужним засобом диференціації спеціалізованого знання і в межах термінології, завдяки чому розвивається полісемія всередині LSP, власне термінологічна полісемія. Наприклад: *excise* – акциз → *the Excise BrE* – Управління акцизів; *revenue* «надходження, податкові збори» → *the Revenue BrE* – Управління податкових зборів, *treasury* «казна, надходження» → *the Treasury AmE* – Державне Казначейство (Міністерство фінансів) США; *trust* «власність, якою розпоряджаються за довіреністю» → траст «організація, створена затрастовим договором, яка розподіляє прибуток серед бенефіціантів»; *benefit* «перевага або прибуток від чогось» → «грошова допомога нужденним, пільга». Інтралінгвальні чинники є визначальними для виникнення полісемії навіть у чітко окресленій і вузькій термінологічній системі, тому твердження про відсутність полісемії терміна в межах терміносистеми видається сумнівним. Розвиток знання призводить до поступового переосмислення елементів термінології, що відбивається у їхній

семантичній структурі.

Науково-технічний прогрес, подальша спеціалізація праці і розповсюдження знань з іншого боку зумовлюють процес входження термінів до LGP, тобто процес детермінологізації. Термін узагальнолітературному оточенні втрачає властивості системної одиниці, до LGP потрапляють здебільшого лексеми, які здолали професійну обмеженість і використовуються лише для констатації того чи іншого факту спеціалізованої діяльності або реєстрації певного соціально усвідомленого феномена за допомогою засобів номінації; тому зазвичай терміни, що функціонують у LGP – це однослівні одиниці з широкою семантикою. Втрата терміномсистемності і розширення значення – основні ознаки детермінологізації, достатньо порівняти дефініції деяких одиниць узагальномовних словників і спеціалізованих глосаріях: *export duty* «*a tax on goods being sent out of a country*» [CDO] vs «*a tax levied on exportsof basic commodities entering into world trade, such as rubber, copper,palm oil, sisal, tea, cocoa and coffee*» [GTT]; *levy* «*an amount of money,such as a tax, that you have to pay to a government or organization*» [CDO] vs «*a levy is a legal seizure of your property to satisfy a tax debt. Levies are different from liens. A lien is a claim used assecurity for the tax debt, while a levy actually takes the property tosatisfy the tax debt*» [IRS].

Перетворення семантичної структури слова при детермінологізації відбувається також через накопичення нових сем і розвиток переносного значення – його метафоризацію або метонімізацію – під час функціонування одиниці у LGP, такі значення фіксуються в словниках як похідні від детермінологізованих одиниць ізширокою семантикою, наприклад: *to tax* «*to need someone to make a lotof effort, either physical or mental*»:

He only has to read a short report – its houldn't tax him too much; budget «*very cheap*»: *a budget hotel*; *overtax* «*to make people, a system, a machine, etc. do more than they can do*»: *Filling so many jobs at once would overtax the department.*

До детермінологізованих термінів відносимо стилістичні синоніми до унормованих системних одиниць, які утворюються шляхом додавання

стилістично забарвленого компонента до терміна-гіпероніма, через що вони метафоризуються; функціонують такі одиниці в публіцистичному і розмовному стилі; в словниках і галузевих глосаріях здебільшого позначаються як *informal*, *colloquial*. Наприклад:

- *sin tax* «*a tax imposed on items such as alcohol and tobacco*» (стилістичний синонім до *excise* – акциз): *Cleveland has used a sin tax to build stadiums for its professional baseball and football teams*;

- *kiddie tax* AmE «*a colloquial term for tax on the unearned income of a child under the age of fourteen*»: «*The kiddie tax*» *is getting easier (and maybe cheaper) under the new tax law*;

- *tax dodge* «*an illegal method used to reduce the amount of tax that a person or company has to pay*» (стилістичний синонім до *tax evasion* – ухиляння від сплати податків нелегальними методами): *Stakeholder pensions have unintentionally provided the wealthy with a useful taxdodge*;

- *tax take* «*the total amount of money that a government collects in tax*» (стилістичний синонім до терміна *tax revenues* – податкові надходження в державний бюджет): *With a slowing economy there's a lower tax take*;

- *scissors transaction* «*in colloquial use, a tax avoidance device whereby a securities trading company buys a controlling interest in another company, releases its assets, and then resells the company at a loss, which is deductible from its own profits*» – обуродка, «угода-ножиці», засіб ухиляння від податків.

Транстермінологізація є одним з найменш вивчених аспектів динаміки терміносистем зокрема і розвитку семантики слова взагалі. Такі екстралінгвальні чинники як диференціація й інтеграція наук, безперервний розвиток і уточнення знань, переосмислення фактів і процесів крізь призму принципів і методів інших наук і галузей спеціалізованого знання є причиною транстермінологізації – перенесення терміна з однієї галузевої сфери в іншу. Цей процес розглядають в діяхронічному і синхронічному аспектах. У першому випадку йдеться, скоріше, про так звану ретермінологізацію – процес, коли термін переходить в LGP (детермінологізується), а через деякий час під

тиско екстралінгвальних чинників повертається у термінологічну систему зновим значенням. Фактично, термін утворюється шляхом семантичної деривації від нового значення загальнолітературного слова [Фомина 2006: 126-132]. Реконструювати цей шлях буває доволі складно.

Власне транстермінологізація вивчається у синхронії, причому дослідники відмічають, що перенесення терміна з однієї термінології віншу супроводжується повним або частковим його переосмисленням та перетворенням у міжгалузевий омонім [Кияк 2008: 79]. (У деяких роботах саме цей вид семантичної міграції називається ретермінологізацією [Куш 2010]). Тут теж важко простежити, чи термін мігрував безпосередньо із галузі в галузь, чи пройшов етап певної детермінологізації у LGP, зокрема й через те, щонеможливо встановити чітких меж різноманітних LSP і відповідних терміносистем. Критерієм транстермінологізованого терміна є чітка асоціація із неспорідненою галуззю з одномоментною фіксацією модифікацій змісту одиниці в тій галузі, куди його запозичено. Механізмом такого семантичного розвитку здебільшого є метафора, яку наступних прикладах, де зафіксовано міграцію термінів із технічних галузей:

- *golden parachute* «*A golden parachute consists of substantial benefits given to top executives if the company is taken over by another firm and the executives are terminated as a result of the merger or takeover*»;

- *silver parachute* «*A silver parachute is a clause in a hiring contract that outlines special compensation arrangements paid to certain employees when they leave a company or their position has been made redundant, especially following a merger, acquisition or other change in corporate control*»;

- *engines of production* «*means of production*».

Процеси семантичної міграції вузькофахових англомовних економічних термінів – термінологізація, детермінологізація, транстермінологізація – є доволі активними, що свідчить про динамічний характер цієї вузькофахової галузі. Завдяки механізмам семантичної деривації термінів – звуженню / конкретизації значення, метафоризації, метонімізації – здійснюється

поповнення термінологічних одиниць галузі та розвиток не лише загальномовної, але і вузькогалузевої полісемії, яка відбиває природний розвиток терміносистеми [44, с. 154-161].

Таким чином, в англомовній економічній терміносфері семантична деривація представлена метонімією, метафорою, розширенням та звуженням значення слова.

Метафоризація є найпоширенішим способом семантичної деривації. Вона найчастіше засновується на функціональній подібності, наприклад: *pirating* – *піратство, грабування* > *переманювання кадрів*, *bridge* – *міст* > *горизонтальний зв'язок між спеціалістами різних відділів одного рівня ієрархії*. В економічній терміносфері англійської мови, зазвичай, основою метафоричного перенесення є функціональна подібність об'єктів номінації чи схожість загальних характеристик та асоціацій, пов'язаних із референтом [46]. Підставою для утворення терміна *rainmaker* – *цінний робітник (someone who makes a lot of money for a company, for example by attracting rich clients)* від загальноживаного слова *rainmaker* – *шаман, який використовує ритуали та магичні заклинання для того, щоб викликати дощ (rainmaker – a person who attempts to cause rain to fall, either by rituals or by a scientific technique such as seeding clouds with crystals)* слугувало функціональне перенесення значення. Термін *bridge* – *горизонтальний зв'язок (зв'язок, за допомогою якого можуть спілкуватися спеціалісти різних відділів одного рівня ієрархії в організації)* утворено шляхом метафоричного перенесення значення слова за функціональною схожістю від загальнолітературного слова *bridge* – *міст (bridge – a structure carrying a road, path, railway, etc. across a river, road, or other obstacle)*.

Шляхом метафоризації утворені такі терміни: *bear* (ведмідь) → *bear* (спекулянт, що грає на пониження); *teller* (оповідач) → *teller* (касир, операціоніст у банку); *split* (тріщина) → *split* (дроблення акцій); *stock* (запас) → *stock* (акція).

Семна структура метафори формується за допомогою тісної взаємодії

основного і допоміжного компонентів, про це свідчать такі приклади, значна кількість яких наявна в англomовній економічній терміносистемі: *bridge* (міст) *bottom* (дно) *price* – мінімальна ціна; *loan* – проміжний кредит; ; фінансові інструменти (*financing instruments*) – різноманітні види фінансового продукту, зокрема: цінні папери, грошові зобов'язання, валюта, ф'ючерси, опціони тощо; *debt forgiveness* (прощення) – списання боргу; *naked* (оголений) *debenture* – незабезпечена облігація *portfolio of securities* – сукупність різного виду цінних паперів, якими володіє інвестор; чистий дохід (*clear profit*) – сума доходу підприємства, яка залишається після сплати податкових платежів; *white elephant* – біржова угода, за якою витрати явно перевищують потенційно можливий прибуток від неї.

Метонімічне перенесення в економічній терміносистемі в англійській мові ґрунтується на перенесенні назви певного об'єкта чи класу об'єктів на інші об'єкти на основі асоціації за суміжністю. Метонімія демонструє найбільшу продуктивність у сфері іменника, де виявлено такі типи метонімічного перенесення:

а) дія – той, хто її виконує, наприклад: *management* – управління; керівництво; завідування; менеджмент > дирекція; органи управління; адміністрація (компанії);

б) місце – той, хто займає це місце, наприклад: *chair* стілець > головуючий (на зборах); частина – ціле, наприклад: *suit* – костюм > менеджер, який працює в офісі та зобов'язаний завжди носити костюм;

в) предмет – матеріал, з якого зроблено цей предмет, наприклад: *plastic* (пластмаса) > *plastic* (кредитні і дебетові картки);

г) місце – те, що там знаходиться: *pool* (басейн) > *pool* (фонд іноземної валюти).

Синекдоха є особливим різновидом метонімії. Це перенесення назви з цілого на частину й навпаки, наприклад: *brain* – розум, розумові здібності; інтелект > висококваліфіковані працівники, *hand* – рука > (найманий) робітник, який займається фізичною працею, особливо на фермі, заводі чи

фабриці, office – офіс, контора > офісні службовці, співробітники, колеги.

В англомовній економічній терміносистемі наявні нові метонімічні лексико-семантичні варіанти слів, які сформувалися засновуючись на аналогії, яка у наш час на сучасному етапі розвитку англійської мови проявляє значну активність [17, с. 181]. В останні десятиліття минулого століття з'явилась низка складних слів для позначення різних категорій працівників аналогічно до термінів *white-collar worker* та *blue-collar worker*. До них належать такі інновації, як *green-collar worker* – працівник охорони навколишнього середовища, *steel-collar worker* – робот, *frayed collar worker* – працівник, який має низьку заробітну платню, *gold-collar worker* – фахівець, який користується великим попитом; працівник літнього віку.

Для метонімії притаманна значно менша продуктивність в утворенні англомовних економічних термінів порівняно з метафоризацією. Явища семантичного розширення та звуження значення пов'язані із явищами метафоричного та метонімічного перенесення [46]. Звуження та розширення значення здійснюється через дефініцію, яка окреслює смислові межі економічного терміна, або через контекст, який сприяє правильному розумінню значення певного слова. Розвиток семантики термінологічної лексики через семантичну деривацію, зазвичай, пов'язаний зі звуженням (конкретизацією або спеціалізацією) значення слова.

У дослідженні виявлено терміни, що утворені через звуження значення. Загальноживана лексика є основним ресурсом поповнення англомовної економічної терміносистеми. Прикладами звуження значення, або конкретизації значень є лексичні одиниці, що ввійшли в цю певну терміносистему із загальноживаної мови: *skill* – вміння, майстерність > кваліфікація, *planner* – людина, що планує все наперед, педант > розробник плану (людина, яка займається плануванням як професійною діяльністю), *complement* – додаток (до чого-небудь) > штат (співробітників організації), *longevity* – довговічність > стаж роботи, вислуга років.

Звуження і розширення значення є також різновидами семантичного

словотвору. У досліджуваному науковому матеріалі частіше зустрічається **звуження** (конкретизація або спеціалізація) значення слова, наприклад: *skill* – майстерність, вміння > фахова кваліфікація.

У той же час розвиток семантики термінів в економіці не обмежений звуженням їхніх значень. Разом із термінологізацією відбувається також й зворотний процес – **розширення** значення економічних термінологічних одиниць та їх перехід у англійську загальновживану мову, тобто детермінологізація. Такий процес зумовлений поширеною тенденцією залучення економічних процесів у сферу соціального життя суспільства, так як головним економічним об'єктом є людина, організації, соціальні групи, кола, спільноти, об'єднання, утворені у суспільстві для досягнення певної конкретної мети та розв'язання соціальних завдань. Рідше застосовується розширення значення (або генералізація), оскільки, з когнітивного погляду, спеціалізація є менш трудомістким процесом мислення, а ніж генералізація, для прикладу: *interview* – інтерв'ю > співбесіда.

Слід відзначити, що семантична деривація досліджуваних термінів економічної терміносистеми в англійській мові здійснюється за такими когнітивними моделями:

– процес – його результат: *collection* – збір податків > надходження податкових платежів; *depreciation deduction* – вирахування суми нарахованого зносу з первісної вартості основного капіталу при розрахунку податку > *pl* нарахування зносу, амортизаційні відрахування;

– функціональне перенесення: *allowance* – неоподатковуваний дохід (податкова пільга для фізичних осіб) > максимальна сума, на яку можна придбати товар і вивезти його в іншу країну без податку або мита > податкова пільга у формі знижки з доходу, що підлягає оподаткуванню (для юридичних осіб); *relief* – грошова допомога нужденним > звільнення від уплати > знижка з податку (особливо боржникам або особам з фінансовими проблемами);

– дія – той, хто її виконує: *management* – управління; керівництво;

завідування; менеджмент > дирекція; органи управління; адміністрація (компанії).

– факт / подія – документ: *assessment* – оцінка (прибутку, нерухомості) з метою оподаткування > документ, що фіксує оцінку оподатковуваного прибутку і суму податку до сплати, *schedule* – шедула – один з шести класів доходів в залежності від джерела доходу > офіційні форми податкової адміністрації для розрахунку податку на доходи в залежності від класу доходів;

– документ – факт / подія: *customs drawback* – повернення мита, офіційний документ, що засвідчує право експортера на повернення сплаченого мита за раніше імпортований товар > сума такого поверненого мита;

– місце – той, хто займає це місце: *chair* – стілець > головуєчий (на зборах);

– частина – ціле, наприклад: *suit* – костюм > менеджер, який працює в офісі та зобов'язаний завжди носити костюм ;

– рід – вид: *fixed assets* – довгострокові необоротні активи > матеріальні активи; *revenue* – валовий / сукупний дохід, надходження > *pl* податкові надходження в державний бюджет; *share* – доля, частина > акція ;

– процес – предмет: *nutrition* – харчування > наука про харчування;

– предмет – збірна назва: *body* – тіло > орган управління;

– предмет – матеріал, з якого зроблено цей предмет, наприклад: *plastic* – пластмаса > кредитні і дебетові картки.

– місце – те, що там знаходиться: *pool* – басейн > фонд іноземної валюти.

У деяких економічних термінів розвиток значень може відбуватися декількома шляхами [25], наприклад: *levy* – збір, податок > (функціональне перенесення) > примусове стягнення податкового боргу > (подія – документ) > арешт майна – офіційний документ податкової адміністрації; *taxation* – система оподаткування > (об'єкт – дія) > оподаткування > (дія / процес – результат) > кошти, зібрані через податки.

Висновки до розділу 2

Семантична деривація економічної терміносфери в англійській мові здійснюється: а) за допомогою переорієнтації значення економічного терміна (або внутрішня семантична деривація); б) переорієнтації значення певних загальноновживаних мовних одиниць (термінологізація або зовнішня семантична деривація); в) переорієнтації значення певних термінологічних одиниць інших терміносистем (або транстермінологізація).

Семантична деривація є процесом появи у певного слова семантично похідних значень та семантичних конотацій, тобто це процес розширення семантичного обсягу цього слова, який призводить до появи семантичного синкретизму, а також і процес розпаду семантичного синкретизму. Як процес, семантична деривація включає напрями змін, які визначають основні види самої деривації: метафоричні й метонімічні процеси змін у семантичній структурі слова.

Деривація розуміється сучасним мовознавством вузько і широко. При вузькому розумінні термін виступає як синонім словотвору або навіть як синонім тільки морфологічного словотвору простих похідних слів на противагу словотворенню. При широкому розумінні, більш властивому нашому часу, під деривацією розуміються процеси (рідше – результати) освіти в мові будь-яких вторинних знаків – слів, граматичних форм слів, словосполучень, пропозицій і т.д. – всіх можливих мовних одиниць, починаючи з фонем і закінчуючи текстом.

У лінгвістичній літературі існують різні принципи та підходи класифікації семантичних змін. В основі класифікації Г. Пауль використовує семантичні зміни в змісті і обсязі співвіднесених зі словами уявлень, називаючи такі види смислових змін: 1) збагачення змісту і звуження обсягу (спеціалізація значення); 2) збіднення змісту, яке пов'язане з розширенням змісту уявлення; 3) перенесення назви на підставі тимчасових, просторових або казуальних

зв'язків; 4) деякі види змін значень, які не піддаються простому підведенню під жоден з трьох основних класів.

Для номінації наукових понять менеджменту залучають лексичні одиниці загальноновживаної лексики, що репрезентують найбільш відомі предмети та явища повсякденного життя. Образ, що лежить в основі таких номінацій, вказує на певні інтегральні ознаки названого об'єкта. У процесі створення нового терміна зазвичай обирають найбільш типову ознаку, яка лягає в основу нового поняття. Економічний термін має переважно прозору вмотивованість і зрозумілі семантичні процеси перетворення.

Семантична деривація в англомовній економічній терміносфері представлена метафорою, метонімією, розширенням та звуженням значення слова. Найпоширенішим способом семантичної деривації є метафоризація, яка найчастіше спирається на функціональну подібність. Метонімія характеризується значно меншою продуктивністю в утворенні англомовних економічних термінів порівняно з метафоризацією. Звуження і розширення значення менш поширені семантичні процеси при творенні семантичних дериватів англомовної економічної терміносистеми.

Семантична деривація термінів англомовної економічної терміносистеми відбувається за різними когнітивними моделями: процес – його результат, дія – той, хто її виконує, факт / подія – документ, рід – вид, місце – той, хто займає це місце, факт / подія – документ, частина – ціле, предмет – збірна назва, процес – предмет, функціональне перенесення, документ – факт / подія, предмет – матеріал, з якого зроблено цей предмет, місце – те, що там знаходиться.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЕМАНТИЧНИХ ДЕРИВАТИВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

3.1. Труднощі перекладу семантичних дериватів у функції економічних термінів на українську мову

Науково-технічні терміни як мовні знаки, що презентують поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки, становлять суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних термінів-відповідників (у випадку термінів-неологізмів) та національна варіативність термінів (тобто наявність різних термінів в американському, британському, канадському та інших варіантах англійської мови, що позначають одне й те ж явище, процес, об'єкт тощо).

Переклад термінів вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. В процесі перекладу терміна визначають два етапи:

1. З'ясування значення терміна (у контексті).
2. Переклад значення рідною мовою.

Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту – постійної лексичної відповідності, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Необхідно вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів-еквівалентів. Перекладачеві інколи доводиться самотійно створювати еквівалентні терміни рідною мовою, причому основна проблема, яку доводиться розв'язувати перекладачеві науково-технічної літератури, полягає саме у перекладі

термінів, що веде до появи неологізмів, які становлять досить великий відсоток всієї лексики у перекладах. Справа в тому, що перекладачі змушені винаходити засоби передачі відсутнього терміна для подальшої його стандартизації та закріплення у відповідних термінологічних словниках.

Переклад терміна – точне відтворення певної оригінальної лексичної одиниці через засоби іншої мови при умові збереження змісту та стилю. Для точної передачі поняття оригінального терміну слід не тільки знаходити у мові, на яку здійснюється переклад, адекватні терміни й відповідні лексичні одиниці, проте і відбирати необхідні стилістичні чинники та граматичні форми.

Проте з іншого боку, слід відзначити, що у процесі якісного літературного перекладу творчий підхід прослідковується більше, аніж при здійсненні перекладу із фахової мови. На передній план у літературному перекладі виходять особливості витвору мистецтва, єдність мистецького мовлення та образного мислення у вихідній мові, у той час як метою фахового перекладу є точна передача інформації.

Вироблення логічної та адекватної методики усунення семантичної неадекватності необхідне для подолання семантичних невідповідностей, які виникають при перекладі англійської економічної літератури. Адекватний та якісний переклад потербує проведення зіставного аналізу між лексикою мови оригіналу та мови перекладу. Метою такого аналізу є виявлення закономірних кореляцій між цими двома мовами.

Використовуючи результати зіставного аналізу економічних термінологічних одиниць англійської та української мов розділяють три типи семантичних відповідностей, які виділяють залежно від ступеня їх адекватності [23]:

1) повна відповідність: економічному терміну мови оригіналу (англійська) завжди відповідає лише один постійний еквівалент у мові перекладу (українська): *bank* – банк; *cash* – готівка; *long-term* – довготерміновий;

2) часткова відповідність: економічному терміну мови оригіналу відповідає не один, а декілька лексико-семантичних варіантів мови перекладу,

наприклад: *long* – а) особа, що має більше цінних паперів, ніж необхідно для виконання укладених угод; б) спекулянт, що грає на підвищення; в) довготермінова державна облігація Великобританії; *gap* – а) брак фінансових ресурсів; б) розірвання термінів між активами та пасивами; в) ціновий розрив внаслідок відсутності ринкових угод; г) невідповідність рівнів відсоткових ставок з активів та пасивів банку;

3) повна невідповідність: економічні терміни мови оригіналу зовсім не мають адекватної відповідності у словниковому запасі мови перекладу. До цього типу належать: а) реалії: *General Accounting Office* – Головне бюджетно-контрольне управління США; *Greek drachma* – грецька драхма; б) усталені термінологічні словосполучення: *golden boys* – випускники університетів США, найняті брокерами та банками для проведення операцій на фондовому ринку; в) складні слова різноманітних типів: *G-7 countries* – група семи (провідні країни Заходу: Великобританія, Німеччина, Італія, Канада, США, Франція, Японія).

Методика усунення семантичної неадекватності при перекладі передбачає можливість врахувати два типи термінологізованих одиниць, які різняться основними лексичними та семантичними особливостями та різноманітними видами семантичного термінотворення [14].

Перший тип економічних термінів – ті загальновживані слова, термінологізація яких здійснилась через збагачення певного побутового поняття або наукової конкретизації семантичної структури цього загальновживаного слова у межах одного й того самого денотату. Слід визначити, що такі загальновживані слова у ролі економічних термінів різняться сферою вживання та виконуваною ними функцією. Таким словам відповідає дефініція із більш точними та конкретними параметрами змісту цих відповідних понять. Слова широкої семантики, що номінують різні абстрактні поняття є основою для цього типу термінів. Тільки у випадку зміни певної сфери функціонування семантичні кордони таких загальновживаних слів потербують наукової конкретизації. До цього типу термінів відносять одиниці

типу *accomodation, acceptance, advance, amortization, bank, balance, bargain, harrowing, exchange, cash, fund, credit, finance, lend, stock, market, money* etc. Термінологічне поняття, що позначене такою лексичною одиницею в англійській мові, є значно ширшим, а побутове – відповідно вузьчим; поглиблення та диференціація семантичних структур таких одиниць здійснюється в результаті зміни сфери функціонування на рівні сем. У тому випадку, коли тлумачення такого загальновживаного слова набуває певних додаткових сем для позначення особливих спеціальних ознак економічної реальності, воно перетворюється на дефініцію. Дефінітивна функція є функцією, що виконують терміни, яка є відмінною від номінативної, оскільки її виконують загальновживані слова.

Наприклад, загальновживана лексема *money* має тлумачення як *coins stamped from metal or printed on paper and accepted when buying and selling*. Дефініція такої однієї з основних категорій в економіці включає в себе такі семи як *money as a unit of account* (гроші як одиниця обліку); *money as security* (гроші як застава); *money as store of value* (гроші як засіб збереження); *money as veil* (гроші як ціннісна оболонка). Таким чином, побутове поняття, яке позначуване загальновживаною лексемою *money*, включаючись у понятійну структуру базової категорії для економіки *money*, сполучається з нею у межах того ж самого мовного знака. Значна потенційність можливостей загальновживаних лексем, що входять до першого типу в англійській мові, вживатися у функції економічних термінів спричинена двома факторами: по-перше, специфікою їх номінативної функції; по-друге, специфікою змісту побутового поняття, високим ступенем його абстрактності. Семантичний структурний компонент, який спільний для лексеми першого типу та для потенційного економічного терміна, містить певну термінологічну ознаку, засновуючись на яку розвивається й понятійний зміст цього наукового поняття. Цим спільним семантичним компонентом для економічного терміна *money* та для загальновживаної лексеми *money* є дві семи: «міра вартості» та «засіб платежу».

Такі терміни, які з'явилися в англійській мові у результаті першого типу семантичного творення термінів, не викликають труднощі під час перекладу економічних текстів, оскільки мають високий ступінь семантичної відповідності.

Другий тип семантичного термінотворення в англійській мові пов'язаний з переосмисленням певних загальновживаних одиниць, що використовуються для позначення спеціальних понять в економіці. Оскільки, пізнаючи дійсність, суб'єкт номінації, сприймає нове через відоме та добре засвоєне старе, використовуючи інваріантні стійкі ознаки, то у процесі цього пізнання виділене наукове поняття буде нагадувати побутове поняття однією з цих ознак. У цьому випадку мовець вирішує завдання номінації наукового економічного поняття через переосмислення основного значення номінативної економічної одиниці.

Осмислення характеру та типу зв'язку між предметами або явищами екстралінгвістичної дійсності передбачає вибір за основу порівняння ознаки денотату, яка номінована прямим значенням відповідного загальновживаного слова. Наочність, яскравість, образність вербальної ознаки, яка обрана суб'єктом номінації, становить основу семантичного механізму для формування термінологічного значення. Як показують спостереження, при цьому, у слова з досить простою семантичною структурою є значно більше шансів стати економічним терміном. Для прикладу, релевантна сема лексеми *bear*, на основі якої розвинулось переосмислене економічне термінологічне значення «інвестор, що грає на пониження курсу валюти, цін, товарів, облігацій» входить до семантичної структури такої загальновживаної одиниці потенційно: «важка хода ведмедя». «Ведмеді» грають, «втоптуючи», тобто знижуючи рівень цін, а «бики», навпаки, грають на їх підвищення. Здатність бика стрімко підняти щось рогами слугує тією релевантною семою, яка потенційно передбачалась в структурі лексеми *bull*.

Важливою особливістю формування термінологічного значення другого типу семантичного економічного термінотворення є те, що в семантичній структурі певного колишнього загальновживаного слова актуальною стає не

провідна, головна ознака номінативного значення, а навпаки, другорядна, яка, проте, є стійкішою у семантичному переосмисленні. Термін *snake* має значення системи узгоджених коливань валютних курсів ряду валют європейських країн. У процесі формування термінологічного значення стала актуальною семантично другорядна ознака подібності тварини змії із кривою коливань валют.

На відміну від першого, переклад термінологізованих одиниць другого типу, викликає ряд труднощів. Головна із них полягає у тому, що переклад термінологізованої одиниці, яка з'явилась у економічній терміносистемі внаслідок переосмислення, може додавати економічному тексту певної образності та емоційного забарвлення. Раніше спостерігалась тенденція залучення нейтральної лексики в англійській мові до перекладу чи описових конструкцій, що розкривають суть певного спеціального поняття. Проте заміна «метафори-терміна» певною нейтральною лексикою не завжди здійснюється адекватно, і нагромадженням страждає описовий метод перекладу. Зараз прослідковується тенденція щодо збереження метафоризованого економічного терміна, тобто до буквального перекладу, але зазвичай такий економічний термін береться в лапки: *tiger bonds* – *цінні папери «тигр»*; *snake* – «валютна змія»; *veil of money* – «грошова вуаль».

На нашу думку, для вирішення проблеми здійснення адекватного перекладу термінологізованих одиниць у мові оригіналу мовою перекладу потрібно враховувати:

- 1) спосіб семантичного термінотвору, як наслідок якого термін з'явився в економічній терміносистемі для номінації певного спеціального поняття;
- 2) семантичну відповідність у кожному окремо взятому випадку;
- 3) екстралінгвістичну детермінованість економічних термінів мови оригіналу, які не мають відповідності у мові перекладу;
- 4) вибір оптимального способу перекладу: калькування, трансформаційний, описовий, встановлення еквівалента (постійний чи контекстуальний).

3.2. Перекладацькі трансформації при перекладі семантичних дериватів англомовної економічної терміносистеми

Переклад термінології може здійснюватися різними прийомами та методами, а саме через використання таких міжмовних трансформацій: лексичні, лексико-граматичні та лексико-семантичні. Завдання перекладача полягає у правильному виборі того чи іншого прийому під час здійснення перекладу для того, щоб точно передати значення будь-якого економічного терміна. Проаналізуємо лексичні прийоми та методи перекладу економічних термінів. У Додатку А наведено приклади перекладу семантичних.

Серед найпростіших лексичних методів перекладу економічного терміна слід відзначити транскодування. Транскодування – це пофонемна чи політерна передача вихідної лексичної одиниці, використовуючи алфавіт мови перекладу. Такий прийом часто використовується для перекладу англійських термінознаків в економіці, орфографічна система мови яких значно відрізняється від української мови та передбачає, перш за все, передання звукової форми терміна, а у наступну чергу – його лексичного значення, наприклад: *bubblegum* – *баблгам* «різновид рок-поп-музики, зазвичай розрахований на підлітків», *spat* (*spiced + ham*) – *спам*, *нав'язливі електронні рекламні повідомлення*, *spamming* - *поширення спаму, поширення нав'язливих електронних рекламних повідомлень через інтернет*.

Цей прийом становить рідкість в практиці технічного перекладу: *returning émigré* – *реемігрант*. При перекладі таким способом, як транслітерація, не слід забувати про «фальшивих друзів перекладача», наприклад, таких як *contribution, data, instance, stimulation, etc.*, так як він зазвичай призводить до грубого викривлення змісту. При транскодуванні літерами мови може передаватися вся форма, або більша її частина. Іноді застосовується змішане транскодування, коли більша частина транскодованого слова відбиває його звучання у вихідній мові, але разом з тим передаються й деякі елементи його

графічної форми.

Транскодування термінів відбувається при перекладі в тих випадках, коли в культурі і, зокрема, науці країни мови перекладу відсутнє відповідне поняття та відповідний перекладний еквівалент, а перекладач не може підібрати слово або слова в мові перекладу, які б адекватно передавали зміст поняття і задовольняли вимогам до термінотворення. Оскільки при транскодуванні слово має одне значення, то такий спосіб перекладу доцільно застосовувати, коли в мові перекладу необхідно створити чітко однозначний термін. Особливо часто транскодування термінів відбувається в тих випадках, коли термін в мові перекладу складається з міжнародних терміноелементів латинського або давньогрецького походження.

Перш ніж застосовувати цей спосіб перекладу, перекладач повинен переконатися, що в мові перекладу відсутній перекладний відповідник, що перекладається, інакше через транскодування в мові перекладу можуть виникнути дублетні (синонімічні) терміни, а це порушує чіткість та стрункість певної терміносистеми.

Траслітераційний метод перекладу таких слів призводить до невиправданого семантичного калькування, а також до стилістичної неадекватності українського відповідника, порушення норм лексичної сполучуваності, та зрештою до досить грубих викривлень лексичного змісту певного слова, що перекладається. Хоча такі слова досить часто можна зустріти в економічних текстах, їм не притаманний статус економічних термінів. Такий спосіб часто використовується при перекладі назв фірм, підприємств та різних корпорацій, і також фінансових установ.

Іншому лексичному прийому перекладу також підлягають економічні терміни – калькуванню – передачі не звукового складу слова, а комбінаторного, тобто складові частини слова фраземи (лексеми) або (морфеми) перекладаються відповідними їм елементами мови перекладу, для наприкладу: *ecological footprint* – екологічний слід (наслідки життєдіяльності людини), *demosclerosis* (*democracy* + *arteriosclerosis*) – демосклероз (неувага уряду до потреб народу);

black-holed – затягнутий у чорну діру (позначений як джерело небажаних електронних повідомлень), *whitelist* – заносити до «білого списку» (позначати ім'я або адресу електронної пошти чи сайту у списку тих, що не підлягають заблокуванню та є вільними від вірусу), *coloration* – політичне забарвлення (політична орієнтація), *cybersoap* – кібермильна опера (фільм жанру «мильна опера», що демонструється через інтернет).

Зазначений прийом застосовуються при перекладі складних за структурою термінів. Нерідко, обираючи між транскодуванням та калькуванням, перевагу віддають калькуванню, так як в результаті транскодувань нерідко утворюються одиниці, що не мають сенсу у мові перекладу, свого роду псевдослова. Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові. Калькування не завжди буває звичайною механічною операцією з метою перенесення вихідної форми у мову перекладу. Дуже часто доводиться вдаватись до різного роду трансформацій. В першу чергу це стосується зміни відмінкових форм, кількості слів у словосполученні, афіксів, порядку слів, морфологічного або синтаксичного статусу слова. Перекладачу слід завжди пам'ятати, що перекладений термін має адекватно звучати у рідній мові.

Паралельно з транскрипцією для перекладу економічних термінів, культуронімів, унікальних об'єктів тощо застосовується також описовий переклад. Опис, зазвичай, супроводжує окремо взяте слово, натомість перекладацький коментар переносять за межі економічного тексту у вигляді виноски на тій же самій сторінці або переміщують у кінець тексту як примітку. Коментар є більш деталізованим порівняно із описовим поясненням того, що може значати певне слово.

Описовий спосіб передачі значення певного термінознака (експлікація) є найбільш розповсюдженим лексичним методом перекладу економічних термінів. Цей прийом застосовується для перекладу тих економічних понять та реалій, які уже давно добре відомі у постіндустріальних суспільствах, але

тільки тепер з'являються в українському соціумі. Передача значень цих економічних термінів є можливою лише через розкриття й додаткове пояснення їх змісту. До таких термінів належать терміни, що пов'язані із сучасними формами торгівлі, а також наданням фінансових послуг, для наприкладу: *asylum shopping* – пошук країни-притулку (переїзд із країни в країну в пошуках (політичного) притулку), *bracket* – охоплювати (проводити

Метод експлікації застосовують, коли лексична одиниця мови оригіналу замінюється словом або словосполученням, яке передає його значення. До нього висуваються такі вимоги: 1) переклад повинний точно відбивати основний зміст позначеного неологізмом поняття, 2) опис не повинний бути надто докладним, 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною. Разом з тим, описовий переклад характеризується такими недоліками: 1) при його застосуванні можливо неточне або нечітке тлумачення змісту поняття, позначеного неологізмом, 2) описове словосполучення порушує таку вимогу до термінів, як стислість (а тому такі багатослівні терміни не мають дериваційного потенціалу, тобто, від них важко, якщо взагалі можливо, утворювати похідні терміни. Але, якщо словник не дає точного еквівалента тому чи іншому терміну, або застосування всіх вищезазначених способів є недоречним, можливими є інші прийоми перекладу на лексико-семантичному та лексико-граматичному рівнях, до яких відносять конкретизацію та генералізацію.

У тому випадку, якщо спеціальний словник не надає точного еквівалента певному економічному терміну, або коли застосування транслітерації, калькування чи описового перекладу є недоречним, можливими стають лексико-граматичні та лексико-семантичні прийоми перекладу. Конкретизацію та генералізацію можна віднести до вищезгаданих трансформаційних прийомів, які використовуються при перекладі фахових термінів.

Конкретизація – це процес, за якого одиниця більш ширшого конкретологічного змісту передається у мові перекладу певною одиницею конкретного змісту. Саме тому, що англійським словам є притаманною більш

розгалужена семантична структура, ніж відповідним українським словам, їх переклад приховує більше можливостей для здійснення помилок, аніж переклад таких слів навпаки із української мови на англійську, оскільки англійське слово може бути використаним не в тому значенні, що може призвести до грубих викривлень змісту [25]: наприклад: *burn* – *тавро* (невеличка емблема телеканалу, яка висвічується у кутку екрана), *bloatware* – «роздута» програма (додаткові розробки, які є зайвими для користувача комп'ютерної програми), *obligation* – грошове зобов'язання, облігація.

Застосування додавання-конкретизації разом із калькуванням метафори здійснює пояснення тематично-референтного відношення метафори: *coloration* – політичне забарвлення (політична орієнтація).

Отже, під конкретизацією розуміють відтворення, при якому одиниця більш широкого конкретологічного змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. В українській мові необхідно робити заміну слова чи словосполучення, що мають більш широкий спектр значень, еквівалентом, який конкретизує значення згідно контексту або стилістичних вимог. Наприклад, поняття «досліджувати» може відноситися до різних ситуативних умов, і в значній мірі упорядковується контекстом; в англійській мові цьому поняттю будуть відповідати різні більш вузькі за значенням одиниці, в залежності від контексту: *to explore* – досліджувати місцевість (порівн. *to explore the environment*), *to investigate* – досліджувати ринок (порівн. *to investigate the market*), *to research into* – досліджувати явище (порівн. *to research into the classical literature*).

Слід відзначити, що можливим є застосування методу генералізації при перекладі економічних термінів. Генералізація вихідного значення застосовується в тих випадках, якщо міра інформаційної упорядкованості певної вихідної одиниці є вищою за міру упорядкованості одиниці, що їй відповідає за змістом у мові перекладу, для прикладу, *interview* – *інтерв'ю* > *співбесіда*, *compensation award* – рішення про відшкодування збитків.

Деякі інші трансформаційні прийоми перекладу термінів вимагаються в

тих випадках, коли значення того чи іншого терміну для української мови становить новизну. Для прикладу можна взяти англійські тексти з різних вузькопрофесійних сфер людської діяльності. Також можна перекладати терміни, скориставшись прийомами компресії (більш компактне викладення думок завдяки випусценню зайвих елементів та позамовного контексту: перехід від одного виду зношення до другого) та інверсії (зворотній порядок слів, для привернення уваги до конкретних елементів). Говорячи про переклад термінів з точки зору теорії А. Суперанської та Н. Подольської, можна наголошувати на тому, що термін однозначний; термін не має конотативних значень, він позбавлений синонімів, незалежно від тексту термін перекладається терміном – повним або абсолютним еквівалентом, і тому відповідно до одноголосної думки багатьох спеціалістів, відноситься до числа одиниць, які не ускладнюють роботу перекладача. Але, провівши детальне дослідження, було встановлено, що не у всіх випадках переклад терміну є безпроблемним процесом через те, що різні галузі знань вміщують в собі одну й ту ж одиницю, яка має різне значення залежно від контексту.

Інколи в українській мові потрібно зробити заміну певного слова або словосполучення, які мають широкий спектр значень у англійській мові, еквівалентом, що конкретизує значення відповідно до контексту чи стилістичних вимог. Така заміна потребує пошуку такого синонімічного еквіваленту у мові перекладу, який зможе більш конкретно та стилістично виправдано передати фаховість певної лексичної одиниці, для прикладу, *balance* – *сальдо, різниця між дохідними (кредит) і видатковими (дебет) статтями балансу*.

Синонімічна заміна певного англійського терміна в економіці словом із значно більш широким конкретологічним змістом для конкретизації його значення в мові перекладу є можливою у перекладацькій практиці; вона є виправданою на рівні мікроконтексту тільки у тому випадку, якщо із змісту речення є зрозумілим, про що саме ведеться мова.

Безумовно, переклад економічних термінів – надзвичайно відповідальне

завдання для перекладача, що потребує дуже високого ступеня володіння двома мовами (оригіналу та перекладу), багатогранного та вичерпного сприйняття мовної картини світу, поглиблених знань із тієї галузі науки чи техніки, якої стосується переклад. Попри розширення міжнародних економічних та культурних зв'язків у світі, застосування сучасних методів комунікації типу глобальної мережі Інтернет, і пов'язане разом із цим взаємозбагачення різних культур і мов, перекладач повинен враховувати те, що кожна мова – розвивається самостійно і є унікальною. Їй притаманні власні певні мовні реалії, у ній закарбовані властиві тільки їй культурно-історичні реалії, також з'являються нові поняття та реалії, які ще просто можуть не мати відповідних еквівалентів на інші мови на момент їх перекладу.

У тому випадку, коли словник не надає достовірного та точного еквівалента тому чи іншому економічному терміну, або у тому випадку, коли застосування транслітерації, калькування чи описового перекладу є недоречним, можливим також є використання й інших прийомів перекладу.

Підсумовуючи вище викладене, слід відзначити, що лексичними прийомами та методами перекладу семантичних дериватів у економічній галузі є калькування, транскодування, опис значення, конкретизація і генералізація значення, синонімічна заміна.

3.3. Особливості перекладу семантичних неологізмів англomовної економічної терміносфери

Як добре відомо, належність слова до неологізму історично змінюється із часом. Будь-яке слово втрачає статус неологізму поступово у процесі соціалізації та функціонального включення у лексико-семантичну систему мови. Мовний колектив починає засвоювати неологізм, і це зменшує відчуття «новизни» для носіїв мови [3, с. 57].

Семантичний неологізм – слово, при якому до існуючого значення слова додається нове значення [3, с. 54]. Тобто, семантичні неологізми – це нові значення слів, які вже існують. Більшість учених, що досліджують це питання, підтримують точку зору, висловлену В. В. Виноградовим, який зазначав, що семантичне новоутворення існує при умові «переосмислення старих слів, у формуванні омонімів шляхом розкладу модного слова на два» [8, с. 132]. Семантичний неологізм, як повноправна, самостійна лексична одиниця, існує лише в тих випадках, якщо семантичні зміни полісемантичного слова спричинили повний розрив спільності семантичного зв'язку між певними окремими значеннями цього слова, до утворення омоніма – такого слова, що за однакової графічної або звукової оболонки має зовсім інше значення.

Слід відзначити, що останнім часом більшість дослідників дотримуються думки, що в усіх випадках, де зберігається існує семантичний зв'язок між значеннями певного полісемантичного слова, його потрібно розглядати як слово-лексеми, яке включає визначену кількість лексико-семантичних варіантів (або «значень»). Це відноситься також і до статусу семантичних новоутворень. Такі слова є лексико-семантичними варіантами слів, які існують у структурі мови у подвійному статусі: 1) як актуальні у даний час семантично відокремлені знаки по відношенню до певного слова (лексеми) та 2) як віртуальні у відношенні до мовних реалізацій (слова).

Найбільш поширеними способами перекладу семантичних неологізмів у англomовній економічній терміносфері є транслітерація (транскрипція), роз'яснювальний та описовий приблизний переклад, калькування. Проте жоден із цих способів передачі іншомовних новоутворень не забезпечує абсолютно адекватного перекладу та не є досконалим [15, с. 48]. Спосіб транскрипції або транслітерації потрібно застосовувати дуже обережно, здійснюючи переклад, адже саме він призводить до того, що можлива втрата цінності слова у мові перекладу, а також можливе існування в мові кількох перекладів одного і того ж самого слова, що також є небажаним.

Способом калькування здійснюється переклад переважно еквівалентної

лексики, наприклад, *workaholic* – *трудоголік* (*He sure is a workaholic*); *political drudge* – *роботяга* (*про працюючого працівника*) (*I'm only thirty-four, a political drudge, with a tidy sum to boot not that I'm boasting about it*). Для того, щоб досягти еквівалентного та адекватного перекладу семантичних неологізмів у галузі економіки перекладач повинен, перш за все, здійснити лінгвістичний аналіз слів, із якими він буде стикатися.

Основними умовами досягнення еквівалентності та адекватності при перекладі семантичних неологізмів у сфері економіки англійської мови є знання основних випадків вживання різних семантичних та структурних типів неологізмів, а також знання певних особливостей взаємодії неологізму із його контекстом; знання основних способів та методів перекладу семантичних неологізмів тої чи іншої сфери / галузі, достатнє знайомство із термінологією мови перекладу у потрібній області для пошуку еквівалентного варіанту відповідного англословного неологізму; уміння правильно підбирати та застосовувати найбільш вдалий спосіб створення відповідного нового відповідника для здійснення перекладу неологізму, підбір оптимального та достовірного еквіваленту, що відображає специфічне явище, якого не існує в нашій дійсності.

Виділяють такі критерії, на основі яких здійснюється переклад семантичних неологізмів: по-перше, потрібно усвідомити значення неологізму, засновуючись на контексті та аналізі його структури; по-друге, проаналізувати кореневу структуру слова; по-третє, розглянути слово поморфемно; по-четверте, врахувати тип слів, до якого відноситься одиниця перекладу (терміни, скорочення, назви, синоніми до слів, що вже мають певні відповідники тощо) [3, с. 3].

Мова англословної економічної терміносфери у наш час активно поповнюється неологізмами. Із плином часу ці неологізми поступово починають входити у основний словниковий фонд. Зокрема, це такі слова і словосполучення, як: *sweat shop* – *підприємство, на якому існує потогінна система* (*Sweatshop is a pejorative term for a workplace that has poor, socially*

unacceptable working conditions. The work may be difficult, dangerous, or underpaid); *trouble shooter* – уповноважений з залагодження конфліктів, (*In general, troubleshooter is the identification of diagnosis of «trouble» in the management flow of a corporation or a system caused by a failure of some kind*); *dark horse* – «темна конячка», тобто кандидат, несподівано висунутий на якийсь пост в розгал передвиборної кампанії (*A dark horse is a little-known person that emerges especially in a competition of some sort or a contestant that seems unlikely to succeed*).

Переклад тої лексики, яка ще не включена в сучасні двомовні (перекладні) словники, вимагає від перекладача здійснити пошук своїх варіантів перекладу, засновуючись на знанні контексту і сфери застосування мови, для прикладу, неологізм *paper tiger* увійшов в англійську мову зовсім недавно. Переклад здійснюється шляхом кальки – «паперовий тигр», тобто використовується у значенні «безпечний супротивник» (*«Paper tiger» was an ancient phrase used in Chinese culture*). Словосполучення *stalking horse* перекладається як «будь-який «липовий» кандидат, який висувається для того, щоб відвернути увагу від іншої кандидатури або розколоти опозиції» (*If you describe a person or thing as a stalking horse, you mean that it is being used to obtain a temporary advantage so that someone can get what they really want*). Так як настільки багатослівне тлумачення не можливо використовувати як переклад, тому на його основі потрібно виділити хоча б основні ознаки й тоді цей неологізм перекладається як «підставна фігура (в політичній грі), фіктивна кандидатура».

При здійсненні перекладу семантичних неологізмів багато що можна дізнатись про значення певного неологізму через складові цього слова, тобто морфеми. Таким чином, доцільно розділити слово на морфеми, розглянути афіксальні та кореневі морфеми, та, використовуючи повну інформацію про слово, зробити певні висновки [3, с. 19]. Розглянемо на таких прикладах: слово *peacenik* відносно нещодавно з'явилося у англійській мові: *Peaceniks publicly oppose armed conflict in general, or a particular conflict*. Розділивши слово на дві

складові частини *peace* + *nik*, легко зрозуміти, що *nik* – це суфікс для створення іменників. Підпадаючи під вплив російського суфікса (*sputnik*, *lunik*) слова такого роду у англійській мові стали з'являтися все частіше. Таким чином, *peacenik* – це маніфестант, учасник мирних демонстрацій, борець за мир. За аналогією можна розглянути ще й термін *nixonomics* (*Nixonomics, a portmanteau of the words «Nixon» and «economics», refers to U.S. President Richard Nixon's economic performance*). Таку назву американські журналісти дали економічній політиці колишнього президента США Ніксона. Спочатку цей термін використовувався тільки жартівливо, проте у наш час його можуть застосовувати навіть в офіційних текстах.

Останнім часом нові методи та способи навчання із застосуванням так званих «технологій майбутнього» позначаються семантичними неологізмами: *CLASS* – клас програмованого навчання (*CLASS it is a class of programmed learning*); *telelecture*, *telecourse* – навчальна програма по телебаченню та ін. (*A telelecture delivered using audiovisual telecommunications*). Неологізми цієї групи створені за використання аббревіатур, що показує термінологічний характер цієї сфери.

Семантичне переосмислення відіграє важливу роль при здійсненні перекладу семантичних неологізмів [13, с. 205]. Так, для наприкладу, прикметник *heavy* останнім часом використовується у розмовній мові не тільки у значенні «важкий», проте і у сенсі «сильний», «вагомий», наприклад: *That's a heavy idea*. Також завдяки рекламі, слово *put down* стало неологізмом із значенням «відкидати», особливо, слід підкреслити, у формі критичного (образливого) зауваження. При перекладі семантичний неологізм *counterculture* може призвести до багатьох неприємностей (*The term counterculture is attributed to Theodore Roszak, author of The Making of a Counter Culture*). Слово мимоволі починає сприйматися як одиниця, яка складається з таких двох частин: *counter* + *culture*, або «контр-культура». Проте таке тлумачення слова *counterculture* є помилковим. У сучасній англійській мові у США фактично це слово синонімічно еквівалентне такому поняттю, як «стиль життя», особливо коли

мається на увазі відмінність сучасного нового стилю від існуючих традиційних форм способу життя американців.

Типовими помилками при здійсненні перекладу неологізмів економічної терміносфери англійської мови є пропуск справжніх неологізмів, коментування несуттєвих ознак, заміна одного неологізму іншим. Всі ці способи передачі іншомовних новоутворень є недосконалими і не забезпечують абсолютно адекватного перекладу. При здійсненні передачі неологізмів-назв осіб особливе значення має контекст. Він є адекватним фоном для розуміння та запам'ятовування цих неологізмів. У цьому випадку обов'язок перекладача – передати не тільки те, що було сказано, але й як саме воно було сказано. Цей обов'язок перекладача спричиняє необхідність аналітичної стадії у перекладацькому процесі та створює підставу для подальшого вивчення процесів перекладу семантичних неологізмів.

Висновки до розділу 3

Для вирішення проблеми адекватності перекладу термінологізованих одиниць англійської економічної терміносфери на українську мову слід враховувати спосіб семантичного термінотвору, у результаті якого термін з'явився в терміносистемі для номінації спеціального поняття, семантичну відповідність у кожному окремому випадку, екстралінгвістичну детермінованість термінів мови оригіналу, що не мають відповідності у мові перекладу, вибір оптимального способу перекладу: описовий, калькування, трансформаційний, встановлення еквівалента (постійний чи контекстуальний).

При перекладі семантичних неологізмів багато що можуть сказати про його значення самі складові цього слова, тобто морфеми, тому доцільно розбити слово на морфеми, розглянути кореневі та афіксальні морфеми.

Переклад термінології може здійснюватися різними прийомами та

методами, а саме через вичористання таких міжмовних трансформацій: лексичні, лексико-граматичні та лексико-семантичні. Завдання перекладача полягає у правильному виборі того чи іншого прийому під час здійснення перекладу для того, щоб точно передати значення будь-якого економічного терміна.

Лексичними прийомами перекладу семантичних дериватів економічної галузі є транскодування, калькування, конкретизація і генералізація значення, опис значення, синонімічна заміна. Найбільш розповсюдженим лексичним прийомом перекладу економічних термінів є описовий спосіб передачі значення термінознака. Такий прийом застосовується при перекладі тих економічних понять і реалій, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі.

При перекладі неологізмів англійської економічної терміносфери з англійської мови на українську найчастіше використовуються такі прийоми, як описовий переклад і переклад, який досягається шляхом використання семантичного неологізму, що позначають відповідні поняття української дійсності.

Типовими помилками при здійсненні перекладу неологізмів економічної терміносфери англійської мови є пропуск справжніх неологізмів, коментування несуттєвих ознак, заміна одного неологізму іншим. Всі ці способи передачі іноземних новоутворень є недосконалими і не забезпечують абсолютно адекватного перекладу. При здійсненні передачі неологізмів-назв осіб особливе значення має контекст. Він є адекватним фоном для розуміння та запам'ятовування цих неологізмів. У цьому випадку обов'язок перекладача – передати не тільки те, що було сказано, але й як саме воно було сказано. Цей обов'язок перекладача спричиняє необхідність аналітичної стадії у перекладацькому процесі та створює підставу для подальшого вивчення процесів перекладу семантичних неологізмів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Комплексне вивчення англійських семантичних дериватів, які виконують функції економічних термінів, дозволяє розкрити механізми процесів термінотворення в сучасній англійській мові та дослідити особливості перекладацьких трансформацій під час їх відтворення в українській мові.

Семантична деривація має значну роль у формуванні й зміні мовної картини світу – вона відбиває колективні стереотипи, які усвідомлені етносом й існують на рівні колективного несвідомого. Встановлення структурно-семантичних особливостей семантичних дериватів, які виконують функції економічних термінів, та виявлення засобів їх відтворення в перекладі дозволяє зробити такі висновки:

По-перше, сучасна англомовна економічна терміносфера постійно розвивається та поповнюється завдяки бурхливим економічним змінам, удосконаленню управління економікою і розвитку торговельних відносин. Термінознавство – це наука, яка займається загальнотеоретичними питаннями терміна, термінології і номенклатури. Термін визначається як створена штучно чи взята з природньої мови одиниця спеціального найменування, яка виражає та формує професійне поняття, використовується в процесі пізнання й освоєння наукових і професійно-технічних об'єктів і зв'язків між ними. Специфіка терміна полягає у його інформативності, високому рівні мотивованості та узагальнення, в особливому призначенні та функціях називання й позначення спеціальних понять, функціях знакової систематизації та наукової комунікації, гносеологічній та евристичній функціях. Будь-який термін співвідноситься з терміносистемою, яка є інститутом певної соціальної групи.

Економічний термін – це створене штучно чи взяте з природньої мови слово чи вираз, які адекватно відбивають поняття професійної та науково-теоретичної діяльності фахівців в області економіки й бізнесу, знаходяться у взаємозв'язку та взаємодії з іншими термінами, утворюючи разом з ними

економічну терміносистему. Лексика економічної сфери – це та частина словникового складу мови, до якої входять поняття, що позначають назви предметів, явищ, процесів соціально-економічного життя. Вона пов'язана з відповідними науками та сферами економічного життя – менеджментом, маркетингом, фінансами, управлінням людськими ресурсами, виробництвом, оподаткуванням, статистикою, страхуванням тощо. Головними ознаками англomовної економічної терміносистеми є особлива роль базисних термінів, які виражають категоріальні поняття економіки та є вихідними одиницями для породження похідних економічних термінів, використання загальноновживаної лексики, її словотворчих засобів і моделей для творення англomовних економічних термінів; незалежність англomовної економічної терміносистеми, яка виявляється в постійних змінах і поповненні.

По-друге, семантичні деривати англomовної економічної терміносфери є результатом внутрішньої семантичної деривації, термінологізації та транстермінологізації. Найважливішим джерелом семантичних дериватів у функції економічних термінів є загальноновживана лексика. Для номінації економічних понять залучаються лексичні одиниці загальноновживаної лексики, що репрезентують найбільш відомі предмети та явища повсякденного життя. Образ, що лежить в основі таких номінацій, вказує на певні інтегральні ознаки названого об'єкта. У процесі створення нового терміна зазвичай обирають найбільш типову ознаку, яка лягає в основу нового поняття. Економічний термін має переважно прозору вмотивованість і зрозумілі семантичні процеси перетворення, якого зазнало слово при переході із загальноновживаної до термінологічної лексики.

Семантична деривація економічної терміносфери в англійській мові здійснюється: а) за допомогою переорієнтації значення економічного терміна (або внутрішня семантична деривація); б) переорієнтації значення певних загальноновживаних мовних одиниць (термінологізація або зовнішня семантична деривація); в) переорієнтації значення певних термінологічних одиниць інших терміносистем (або транстермінологізація).

Семантична деривація є процесом появи у певного слова семантично похідних значень та семантичних конотацій, тобто це процес розширення семантичного обсягу цього слова, який призводить до появи семантичного синкретизму, а також і процес розпаду семантичного синкретизму. Як процес, семантична деривація включає напрями змін, які визначають основні види самої деривації: метафоричні й метонімічні процеси змін у семантичній структурі слова.

Деривація розуміється сучасним мовознавством вузько і широко. При вузькому розумінні термін виступає як синонім словотвору або навіть як синонім тільки морфологічного словотвору простих похідних слів на противагу словотворенню. При широкому розумінні, більш властивому нашому часу, під деривацією розуміються процеси (рідше – результати) освіти в мові будь-яких вторинних знаків – слів, граматичних форм слів, словосполучень, пропозицій і т.д. – всіх можливих мовних одиниць, починаючи з фонем і закінчуючи текстом.

У лінгвістичній літературі існують різні принципи та підходи класифікації семантичних змін. В основі класифікації Г. Пауль використовує семантичні зміни в змісті і обсязі співвіднесених зі словами уявлень, називаючи такі види смислових змін: 1) збагачення змісту і звуження обсягу (спеціалізація значення); 2) збіднення змісту, яке пов'язане з розширенням змісту уявлення; 3) перенесення назви на підставі тимчасових, просторових або казуальних зв'язків; 4) деякі види змін значень, які не піддаються простому підведенню під жоден з трьох основних класів.

Семантична деривація в англомовній економічній терміносфері представлена метафорою, метонімією, розширенням та звуженням значення слова. Найпоширенішим способом семантичної деривації є метафоризація, яка найчастіше спирається на функціональну подібність. Метонімія характеризується значно меншою продуктивністю в утворенні англомовних економічних термінів порівняно з метафоризацією. Звуження і розширення значення менш поширені семантичні процеси при творенні семантичних

дериватів англомовної економічної терміносистеми.

Семантична деривація термінів англомовної економічної терміносистеми відбувається за різними когнітивними моделями: процес – його результат, дія – той, хто її виконує, факт / подія – документ, рід – вид, місце – той, хто займає це місце, факт / подія – документ, частина – ціле, предмет – збірна назва, процес – предмет, функціональне перенесення, документ – факт / подія, предмет – матеріал, з якого зроблено цей предмет, місце – те, що там знаходиться.

По-третє, спосіб семантичного термінотвору, в результаті якого термін з'явився в економічній терміносистемі для номінації спеціального поняття, семантична відповідність та екстралінгвістична детермінованість термінів мови оригіналу, що не мають відповідності у мові перекладу, вибір оптимального способу перекладу (описовий, калькування, трансформаційний, встановлення еквівалента – постійний чи контекстуальний) впливає на адекватність перекладу термінологізованих одиниць англомовної економічної терміносфери українською.

Переклад термінології може здійснюватися різними прийомами та методами, а саме через використання таких міжмовних трансформацій: лексичні, лексико-граматичні та лексико-семантичні. Завдання перекладача полягає у правильному виборі того чи іншого прийому під час здійснення перекладу для того, щоб точно передати значення будь-якого економічного терміна.

Лексичними прийомами перекладу семантичних дериватів економічної галузі є транскодування, калькування, конкретизація і генералізація значення, опис значення, синонімічна заміна. Найбільш розповсюдженим лексичним прийомом перекладу економічних термінів є описовий спосіб передачі значення термінознака. Такий прийом застосовується при перекладі тих економічних понять і реалій, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі. Передача значень цих економічних термінів є можливою лише через розкриття

й додаткове пояснення їх змісту. До таких термінів належать терміни, що пов'язані із сучасними формами торгівлі, а також наданням фінансових послуг. Описовий метод або метод експлікації застосовують, коли лексична одиниця мови оригіналу замінюється словом або словосполученням, яке передає його значення. До нього висуваються такі вимоги: 1) переклад повинний точно відбивати основний зміст позначеного неологізмом поняття, 2) опис не повинний бути надто докладним, 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною.

При перекладі семантичних неологізмів багато що можуть сказати про його значення самі складові цього слова, тобто морфеми, тому доцільно розбити слово на морфеми, розглянути кореневі та афіксальні морфеми. При перекладі неологізмів англomовної економічної терміносфери з англійської мови на українську найчастіше використовуються такі прийоми, як описовий переклад і переклад, який досягається шляхом використання семантичного неологізму, що позначають відповідні поняття української дійсності.

Типовими помилками при здійсненні перекладу неологізмів економічної терміносфери англійської мови є пропуск справжніх неологізмів, коментування несуттєвих ознак, заміна одного неологізму іншим. Всі ці способи передачі іншомовних новоутворень є недосконалими і не забезпечують абсолютно адекватного перекладу. При здійсненні передачі неологізмів-назв осіб особливе значення має контекст. Він є адекватним фоном для розуміння та запам'ятовування цих неологізмів. У цьому випадку обов'язок перекладача – передати не тільки те, що було сказано, але й як саме воно було сказано. Цей обов'язок перекладача спричиняє необхідність аналітичної стадії у перекладацькому процесі та створює підставу для подальшого вивчення процесів перекладу семантичних неологізмів.

Основними умовами досягнення адекватності в перекладі семантичних неологізмів англomовної економічної терміносфери є знання особливостей взаємодії неологізму з контекстом, а також основних випадків вживання різних структурних і семантичних типів неологізмів; знання основних способів

перекладу семантичних неологізмів, а також достатнє знайомство з термінологією мови перекладу в певній області, що дозволяє знайти еквівалентний варіант відповідного англійського неологізму; уміння правильно вибрати і використовувати найбільш вдалий спосіб створення нового відповідника для перекладу неологізму, підбір оптимального еквіваленту, що відображає специфічне явище, відсутнє в нашій дійсності. Способами перекладу семантичних неологізмів англomовної економічної терміносфери є транслітерація (транскрипція), калькування, описовий та роз'яснювальний приблизний переклад. Жоден із способів передачі іншомовних новоутворень не є досконалим і не забезпечує абсолютно адекватного перекладу.

Перспективний напрямок подальших досліджень вбачається в комплексному вивченні структурно-семантичних особливостей термінів інших англomовних терміносфер, які є результатом різних дериваційних процесів, та виявлення засобів їх відтворення в перекладі. Актуальним є також установлення концептуальних структур, що визначають специфіку словотворчих процесів в англomовних термінологічних системах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосова Н. Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка / Н. Н. Амосова – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1956. – 220 с.
2. Апресян Ю. Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики / Ю. Д. Апресян. – М. : Просвещение, 1966. – 302 с.
3. Астаніна Н. А. Нові англомовні запозичення як один із засобів створення мовної картини світу мови реципієнта / Н. А. Астаніна // Нова філологія. – Запоріжжя, 2003. – №2. – 234 с.
4. Борсук Л. Ф. Парадигматичні аспекти англомовного терміна банківського бізнесу / Л. Ф. Борсук // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць. – Ужгород : ПП “Аутдор-Шарк”, 2014. – Вип. 12. – С. 20-27.
5. Бортничук О. М. Особливості словотворення у бізнесовому мовленні / О. М. Бортничук, Л. П. Пастушенко // Наукова спадщина професора Ю. О. Жлуктенка та сучасне мовознавство. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – 2000. – С. 35-38.
6. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
7. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Труды МИФЛИ. – М. : Наука, 1939. – Т. 5. – С. 3-54.
8. Винокуров А. М. Новообразования и неологизмы морфологического типа в современном английском языке / А. М. Винокуров // Языковая динамика в синхронии и диахронии. – Тверь, 1993. – 283 с.
9. Володина М. Н. Специфика терминологической номинации / М. Н. Володина // Вестник Московского государственного университета. – Серия 9. Филология. – 1986. – №5. – С. 38-42.
10. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин,

- Р. Ю. Кобрин. – М. : Высшая школа, 1987. – 105 с.
11. Грицьків А. В. Використання загальноповжитої лексики у фахових термінах (на прикладі англомовної фінансової термінології) / А. В. Грицьків // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : Київський університет імені Тараса Шевченка. – 1998. – С. 51-57.
  12. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
  13. Дзюбіна О.І. Особливості утворення та функціонування семантичних неологізмів англійської мови сфери інтернет-комунікації / О. І. Дзюбіна // Записки з романо-германської філології. – 2014. – Вип. 2 (33). – 303 с.
  14. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. І. Дуда. – К., 2001. – 20 с.
  15. Дудок Р. Проблеми значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія / Роман Дудок. – Львів : Видавн. центр. ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.
  16. Завгороднєв Ю. А. Способи утворення фінансово-економічних термінів у сучасній англійській мові / Ю. А. Завгороднєв, О. І. Дуда // Іноземна філологія. – 1999. – Вип. 111. – С. 201-212.
  17. Зацний Ю. А. Мова і суспільство: Збагачення словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А., Зацний, Т. О. Пахомова. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2001. – 243 с.
  18. Зеленько А. С. Проблеми семасіології у філософсько-психологічному осмисленні : Монографія / А. С. Зеленько. – Луганськ, 2004. – 228 с.
  19. Ирисханова О. К. Игры фокуса в языке. Семантика, синтаксис и прагматика дефокусирования / О. К. Ирисханова. – М. : Языки славянской культуры, 2014. – 320 с.

20. Капанадзе Л. А. О понятиях «термин» и «терминология» / Л. А. Капанадзе // Развитие лексики современного русского языка [Под ред. Е.А. Земской и Д.Н. Шмелева]. – М. : Наука, 1965. – С.75-86.
21. Каращук П. М. Словообразование английского языка / П. М. Каращук. – М. : Высшая школа, 1977. – 202 с.
22. Кибрик А. Е. Константы и переменные языка / А. Е. Кибрик. – СПб. : Алетейя, 2005. – 720 с.
23. Кияк Т.Р. Мотивированность лексических единиц / Т. Р. Кияк. – Львів : Вища школа, 1988. – 106 с.
24. Князев Ю.П. Грамматическая семантика: русский язык в типологической перспективе / Ю.П. Князев. – М. : Языки славянских культур, 2007. – 704 с.
25. Константінова О. В. Семантична деривація в англomовній термінології оподаткування / О. В. Константінова // Проблеми лінгвістичної семантики : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23 листопада 2017 р.). – Рівне : РДГУ, 2017. – С. 74-78.
26. Кришталь С. М. Структурно-семантичний аналіз метафоричних термінів підмови фінансів в англійській і українській мовах : автореф. дис на здобуття ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.17 «порівняльно-історичне і типологічне мовознавство»/ С. М. Кришталь. – Донецьк. – 2003. – 21 с.
27. Кронгауз М. А. Семантика / М. А. Кронгауз. – М. : Рос. гос. гуманит.ун-т, 2001. – 399 с.
28. Кубрякова Е. С. Что такое словообразование / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1965. – 77 с.
29. Купар В. Явище полісемії та синонімії в економічній терміносистемі. / В. Купар // Семантика мови і тексту. Збірник статей VI міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ : Плай, – 2009.
30. Кустова Г.И. Типы производных значений и механизмы языкового расширения / Г.И. Кустова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 472 с.
31. Лопатин В. В., Улуханов И. С. Мотивированное слово в описательной

- грамматике и в словаре служебных морфем / В. В. Лопатин, И. С. Улукханов // Слово в грамматике и в словаре. – М. : Наука. – 1984. – С. 69-74.
32. Лотка О. М. Англомовна термінологія фінансово-економічних взаємин автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. М. Лотка. – К., 2000. – 20 с.
33. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Д. С. Лотте ; [под ред. акад. И.Н. Артоболевского]. – М. : Издательство АН СССР, 1961. – 158 с.
34. Мартинов В. В. Про принципи семасіологічної поясненості в порівняльно-історичному мовознавстві / В. В. Мартинов // Зб. філол. фак. Одеськ. ун-ту. – 1953. – Т. 3. – С. 51–59.
35. Никитин М. В. Лексическое значение слова (структура и комбинаторика) / М. В. Никитин. – М. : Высшая школа, 1983. – 127 с.
36. Падучева Е. В. Динамические модели в семантике лексики / Е. В. Падучева. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 608 с.
37. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М., І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
38. Пауль Г. Принципы истории языка / Г. Пауль ; [пер. с нем. ; под ред. А. А. Холодовича ; вст. ст. С. Д. Кацнельсона (с.5—21) ; ред. З. Н. Петрова]. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1960. – 500 с.
39. Ракшанова Г. Ф. Лексико-семантичні процеси у терміносистемі абстрактних понять / Г. Ф. Ракшанова // Гуманітарний вісник. Серія „Іноземна філологія”. – Черкаси : ЧІТІ. – 1999. – Число 3. – С. 156-160.
40. Рахилина Е. В. Основные идеи когнитивной семантики / Е. В. Рахилина // Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления; [под ред. А. А. Кибрика, И. М. Кобозевой и И. А. Секериной]. – 2-е изд. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – С. 370–389.
41. Реформатский А. А. Мысли о терминологии // Современные проблемы русской терминологии / А. А. Реформатский; [под ред. В. П. Даниленко]. – М. : Наука. – 1986. – С. 163-198.

- 42.Рогач Л.В. Термінологічна поліфункціональність лінгвістичних термінів англійської та української мов: Сучасне дослідження з іноземної мови. / Л. В. Рогач // Збірник наукових праць. Випуск В. – Ужгород. – 2008. – 256 с.
- 43.Семантична деривація в англomовній термінології оподаткування // Проблеми лінгвістичної семантики : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23 листопада 2017 р.). – Рівне : РДГУ, 2017. – С. 74-78.
- 44.Семантична деривація лексики в типологічному висвітленні: колективна монографія / кол. авт. ; голов. ред. О.В. Деменчук. – Рівне : РДГУ, 2018. – 212 с. – (Історія та сьогодення філологічної науки ; т. 1).
- 45.Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
- 46.Сухачова Н. С. Семантична деривація в англomовній терміносистемі менеджменту / Н. С. Сухачова // Лінгвістика : зб. наук. пр. / гол. ред. проф. К. Д. Глуховцева. – Луганськ : Луганський національний університет ім. Т. Шевченка, 2015. – Вип. 32. – С. 95–102.
- 47.Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелев. – 2-е изд. – М. : КомКнига, 2006. – 280 с.
48. Aronoff M. Word-formation in generative grammar / M. Aronoff. – Cambridge, L.: The MIT Press, 1981. – 129 p.
- 49.Barcelona A. Metaphor and metonymy at the crossroads: A cognitive perspective / A. Barcelona. – Berlin ; N. Y. : Mouton de Gruyter, 2012. – 368 p.
50. Bauer L. English word-formation / L. Bauer. – Cambridge : Cambridge University Press, 1983. – 311 p.
- 51.Cross-linguistic semantics: Explications, metalanguage, grammar / [ed. by C. Goddard]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publ., 2008. – 356 p.
52. Drozd L. Some remarks on a linguistic theory of terminology / L. Drozd // Infoterm. – 1981. – Ser. 6. – P. 106-117.
- 53.Eger S. On the linearity of semantic change: Investigating meaning variation via dynamic graph models / S. Eger, A. Mehler / Ed. by K. Erk, N.A. Smith //

- Proceedings of the 54th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics. – Berlin : Association for Computational Linguistics, 2016. – P. 52–58.
54. Holton G. Thematic origin of scientific thought / G. Holton. – Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1988. – 495 p.
  55. Hughes G. Words in time: A social history of the English vocabulary / G. Hughes. – Oxford-Cambridge (Mass): Blackwell, 1989. – 270 p.
  56. Johnson M. The philosophical significance of image schemas / M. Johnson // From perception to meaning : Image schemas in cognitive linguistics ; [ed. by B. Hampe]. – Berlin ; N. Y. : Mouton de Gruyter, 2005. – P. 15–34.
  57. Koch P. Meaning change and semantic shifts / P. Koch // The lexical typology of semantic shifts [ed. by P. Juvonen, M. KoptjevskajaTamm]. – Berlin ; Boston: Walter de Gruyter, 2016. – P. 21–66.
  58. Lafont C. Continental philosophy of language / C. Lafont // International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences [ed. by J.D. Wright]. – Amsterdam : Elsevier, 2015. – P. 790–795.
  59. Langacker R.W. Foundations of cognitive grammar / R.W. Langacker. – Stanford, CA : Stanford University Press, 1987. – Vol. 1. Theoretical prerequisites. – 540 p.
  60. Levin B. Semantics and pragmatics of argument alternations / B. Levin // Annual Review of Linguistics. – 2015. – Vol. 1. – P. 63–83.
  61. Mauer D. W. New words – where do they come from and where do they go? / D. W. Mauer // American Speech. – 1980. – V. 55, №3. – P. 184-194.
  62. Newman J. Semantic shift / J. Newmann // The Routledge handbook of semantics / Ed. by N. Riemer. – L. ; N. Y. : Routledge, 2016. – P. 266–280.
  63. Panther K-U. Metonymy / K-U. Panther, L. Thornburg // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / Ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – P. 236–262.
  64. Sager J. S. English special languages / J. S Sager, D. Dungworth, P. F. McDonald. – Wiesbaden : Oscar Brandstette Verlag K.G., 1980. – 124 p.

65. Stolova N. Cognitive linguistics and lexical change : Motion verbs from Latin to Romance / N. Stolova. – Amsterdam : John Benjamins Publ., 2015. – 261 p.
66. Sweetser E. E. From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure / E. E. Sweetser. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 188 p.
67. Terminology: Application in interdisciplinary communication / [ed. by H. B. Sonneveld, K. L. Loening]. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1993. – 244 p.
68. Ullman S., The principles of semantics / S. Ullman; [2 ed.]. – Glasgow ; L. : Oxf., 1959. – 164c.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- 69.Англо-русский словарь по экономике и бизнесу / [авт.-сост.: В .М. Менявская и др.; отв. ред. Т. А. Мамедова]. – Ростов н/Д : Феникс; М. : Зевс, 1997. – 668 с.
- 70.Бизнес: Оксфордский толковый словарь : Англо-русский / [пер. С. В. Щедрин и др.; отв. ред. И. М. Осадчая]. – М. : Прогресс-Академия: Издательство ПГГУ, 1995. – 746 с.
- 71.American heritage dictionary of the English language / [3-d ed.]. – Boston : Houghton Mifflin, 2009. – 2184 p.
- 72.Collin P. H. Dictionary of banking and finance / P. H. Collin. – L. : Peter Collin Publishing Ltd, 1997. – 260 p.
- 73.Collins essential English dictionary / [6-th ed.]. – Glasgow : Harper Collins Publishers, 2006. – 1888 p.
- 74.Longman business English dictionary. – Barcelona : Cayfosa-Quebecor, 2000. – 534 p.
- 75.Longman dictionary of contemporary English : with new words supplement. – Barcelona : Pearson Edition Limited, 2001. – 1691 p.
- 76.Oxford dictionary of business and management / [4-th ed.] – L. : Oxford: Oxford University Press, 2006. – 565 p.
- 77.The new Oxford American dictionary / [ed. by E. Jewel, F. Abate]. – N. Y. ; Oxford : Oxford University Press, 2001. – 2023 p.
- 78.The Oxford dictionary of new words / [ed. by Knowles]. – Oxford – N.Y. : Oxford University Press, 1998. – 357 p.

ДОДАТОК А
АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ГЛОСАРІЙ СЕМАНТИЧНИХ ДЕРИВАТИВ
АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОСФЕРИ

Abandonment. Відмова від проведення фінансово-комерційної операції з виплатою штрафу.

Acceptance. Акцепт. Згода на сплату (гарантування сплати) товару (послуги) або згода вступити в договір на запропонованих умовах. acceptance credit. Акцептний, короткостроковий кредит. На основі такого кредиту клієнт може видавати векселі, враховані банком в межах цього кредиту.

Advance. Аванс. Гроші, що перераховують згідно з договором наперед у рахунок наступних платежів за поставлені товари, надані послуги, виконані роботи.

Advice. Авізо. Письмове банківське повідомлення клієнтові або іншому банкові про виконану розрахункову операцію або про зміни щодо стану взаємних розрахунків.

Asked. Ціна встановлена продавцем.

Asset. Банківські активи. Ресурс банку та кошти, що класифікуються за напрямками розміщення та використання з метою одержання прибутку

Aval. Аваль. Вексельне гарантування, за яким особа, що його здійснює, перебирає на себе відповідальність перед власником векселя за виконання зобов'язань стосовно оплати цього векселя. average. Аверажний (усереднений) термін. Періоди поетапної оплати кредитів (місячні, шестимісячні, річні і т. д.).

Balance. Сальдо. Різниця між дохідними (кредит) і видатковими (дебет) статтями балансу.

Bank. Банк. Юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

Bear. «Ведмідь», спекулянт. Біржовий агент, що грає на пониження ціни.

Дії “ведмедя” зумовлені очікуванням зниження цін. Спекулянти продають товар або цінні папери, яких у них ще немає. Вони розраховують купити їх дешевше і продати по більш високій ціні, встановленій в договорі термінової операції

Bill. Вексель. Борговий документ установленого законом зразка про обов'язкову сплату боржником певної суми грошей у вказаний строк.

Bull. «Бик». Біржовий спекулянт, що грає на підвищення ціни. Спекулянт розраховує на те, що йому вдасться отримати прибуток за рахунок різниці цін, якщо він купить акції, товар або валюту зараз і перепродасть їх, коли ціна виросте.

Cancellation. Ануляція. Контра-вказівка, анулювання будь-якої фінансової або комерційної операції. **capital.** Капітал. Це сукупність матеріальних, інтелектуальних і фінансових засобів, що використовуються для отримання прибутку, додаткових матеріальних благ.

Capitalization. Капіталізація. 1) збільшення обсягу капіталу; 2) сукупна вартість цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку країни, визначена у відсотках до ВВП – рівень капіталізації фондового ринку; 3) сукупна максимальна вартість акцій та облігацій, які може випустити компанія; 4) збільшення вартості банку в зв'язку зі зростанням його ринкової вартості.

Cheque. Розрахунковий чек. Розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунка (чекодавця) банку переказати вказану у чеку грошову суму одержувачеві (чекодержателю). Розрахункові чеки можуть використовуватися для здійснення безготівкових розрахунків між юридичними особами, а також між фізичними та юридичними особами.

Claims. Претензії. Скарга, заява покупця, подана через невиконання або неналежне виконання умов контракту.

Clearing. Кліринг. Розрахунок без оплати готівкою за виконані роботи, продані товари через зарахування взаємних зустрічних платіжних вимог сторін, які беруть участь у цьому.

Collection. Інкасація. Система здачі готівкових грошових коштів, валютних та інших цінностей підприємствами, організаціями банківським установам. Інкасація – складова частина діючої системи готівкового грошового обігу. За допомогою інкасації технічно забезпечується зворотний притік у банки випущених у обіг грошових коштів.

Currency. Валюта. Грошова одиниця будь-якої країни, грошові знаки інших держав, а також кредитні та платіжні документи, які виражені в іноземних грошових одиницях і можуть бути використані при міжнародних розрахунках.

Dealer. Дилер. Член фондової біржі, який бере участь у біржових торгах від власного імені та власним коштом.

Default. Дефолт. Відмова держави, юридичної або фізичної особи в односторонньому порядку від своїх боргових зобов'язань. Невиконання умов кредитного договору або інших умов, пов'язаних з борговими зобов'язаннями чи цінними паперами.

Discount. Дисконт. 1) різниця між номінальною вартістю і ринковою ціною фінансового інструменту без урахування накопиченого за час придбання купона, якщо ринкова ціна нижча від номіналу («ринковий» дисконт); 2) у бухгалтерському обліку – різниця між номінальною вартістю ринкового інструменту та його вартістю під час первісного визнання без урахування нарахованих на час придбання процентів, якщо така вартість нижча за номінальну вартість («обліковий» дисконт).

Equity. Акція. Акціонерний капітал (в акціонерному товаристві), власний капітал (у товаристві); інвестиційний капітал; статутний капітал; вкладення в акціонерний капітал.

Facility. Кредит. Кредитна лінія; механізм фінансування; механізм кредитування; канал фінансування. 230 factoring. Факторинг. Метод фінансування експорту; придбання банком права вимоги щодо виплати за фінансовими зобов'язаннями, скупленими у різних осіб. Здебільшого банк купує дебіторські рахунки за поставлені товари або надані послуги.

Forfeiting. Форфейтинг. Кредитування зовнішньоекономічної операції за допомогою придбання в експортера векселів, акцептованих імпортером. Явище, подібне факторингу

Futures. Ф'ючерси. Вид угод на фондовій або товарній біржі, що засвідчує зобов'язання придбати (продати) базовий актив у визначений час і на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією цін на момент укладення зобов'язань сторонами контракту.

Gap. Розбіжність термінів погашення. Різниця між сумою короткострокових активів з плаваючою ставкою і сумою короткострокових пасивів з плаваючою ставкою; пробіл (в законодавстві).

Grant. Безоплатна позика. Субсидія. Грант.

Hedging. Хеджування. Продаж валюти, товару через укладення строкової та ф'ючерсної угод протилежного змісту. У результаті будь-якої зміни цін покупці та продавці за одним контрактом зазнають втрат, за іншим мають вигоду; завдяки цьому прийому продавці і покупці не зазнають збитків від підвищення (зниження) цін.

Hiring. Хайринг. Середньотермінова оренда машин, обладнання, транспортних засобів тощо. Є засобом фінансування інвестицій та активізації збуту за умови збереження за орендодавцем права власності на товар.

Jobber. Джобер. Біржовий клерк; дилер Лондонської фондової біржі, який, на відміну від дилерів більшості бірж, не має права виконувати функції брокера і безпосередньо здійснювати операції з клієнтами, які не є членами біржі.

Launching. Емісія цінних паперів. Випуск цінних паперів.

Lease. Оренда. Договір оренди, термін оренди, лізинг.

License. Ліцензія. Дозвіл, який надається на певний термін відповідними державними установами на право здійснення окремих операцій у банківській, торговельній та інших сферах, а також надання права іншій особі або організації використовувати запатентовані винаходи, технології, інформацію тощо.

Lien. Право утримання, застава.

Listing. Лістинг, котирування. Реєстрація нових випусків (цінних паперів) на біржі.

Management. Керівники банку: дирекція, органи управління, адміністрація (компанії), керівництво (підприємства).

Manager. Керівник, менеджер. Учасник синдикату по розміщенню цінних паперів (про банк).

Mismatch. Неспівпадання термінів погашення. Неспівпадання по терміновості активів і пасивів.

Note. Вексель. Боргове зобов'язання.

Obligation. Грошове зобов'язання, облігація.

Offer. Оферта. Пропозиція про укладення угоди з детальним зазначенням її умов.

Official. Банківський службовець.

Operation. Проект, угода, фінансування проекту.

Option. Опціон. Право вибору, право купівлі або продажу цінних паперів за обумовлену ціну в обумовлений термін.

Principal. Принципал. Юридична особа, від імені якої діє посередник; основна особа (боржник) у борговому зобов'язанні; особа, що бере участь в угоді за свій рахунок.

Rating. Рейтинг банку. Позиція організації на ринку залежно від певних параметрів і показників діяльності, фінансового стану, виконання економічних нормативів, вимог законодавства тощо. і).

Reference. Референція. Характеристика, що дається фізичній та (або) юридичній особі особою, організацією, акціонерним товариством, банком, що користуються довірою в ділових колах.

Remission. Ремісія. Знижка, яку постачальник робить платникові для округлення суми платежу; звільнення від штрафу, податку.

Reverse. Реверс. Письмове зобов'язання однієї особи, в якому вона гарантує щось іншій особі, наприклад, зобов'язання викупити заставлений

вексель.

Royalty. Роялті. Періодичні відрахування продавцеві, які згідно з ліцензійною угодою сплачує ліцензіат ліцензіару за право користування предметом ліцензійної угоди – об'єктом інтелектуальної власності.

Schedule. Додаток (до договору), графік погашення (кредиту), протокол. scrip. Тимчасовий сертифікат на володіння акціями. Квитанція на право отримання акцій.

Seat. Місце (на біржі).

Security. Цінний папір, гарантія на позичку, забезпечення кредиту, відділ охорони (банку).

Share. Акція, доля, пай. Вид цінного паперу, що свідчить про пайову участь у капіталі підприємства і передбачає певну відповідальність.

Smash. Фальшива банкнота (кримінальний жаргон).

Settlement. Розрахунок. Операція, дія, що припиняє зобов'язання щодо переказу грошових коштів або цінних паперів між двома чи більше сторонами. Завершення угоди, відповідно до якої продавець переказує цінні папери або інші фінансові інструменти покупцю, а покупець переказує гроші продавцю solvency. Платоспроможність. Спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів.

Spot. Спот. Різновид угоди щодо купівлі-продажу наявного товару з негайною оплатою та постачанням. Застосовується в біржовій торгівлі, а також для реалізації готівкової валюти, зокрема на валютній біржі.

Stock. Акція, сертифікат сплаченої акції, матеріально-виробничі запаси

Swap. Своп. Валютна операція щодо продажу певної валюти з умовою викупу тієї самої суми назад через визначений час за курсом, зафіксованим на момент укладення угоди, а також тимчасова закупівля товарів, боргових зобов'язань, валюти тощо з гарантією їх подальшого продажу.

Swipe. Прочитуючий пристрій для магнітних карток.

Tender. Тендер. В економічній сфері особлива форма надання замовлень на постачання товарів і підрядів на виконання робіт, яка передбачає залучення

пропозицій кількох постачальників (підрядників) з метою забезпечення найвигідніших комерційних та інших умов угоди для замовника.

Tenor. Термін погашення, термін дії, терміновість.

Trade. Торгівля. Форма обміну товарів, послуг, валюти тощо на основі купівліпродажу. Рід занять, трудової діяльності.

Tranche. Транш. Випуск, серія, частина облігаційної позики, розрахованої на поліпшення ринкової кон'юнктури найближчим майбутнім або призначеної для розміщення на позичкових ринках різних країн. При цьому умови позики однакові для всіх траншів.

Value. Вартість, цінність. Вартість товару, послуги, активу тощо, виражена у грошах. Вартість встановлюється відповідно до мінової вартості одного продукту чи активу щодо іншого.

Warehousing. Ведення фінансових операцій через розрахункові організації (іноді з відстроченим терміном виконання).

Yield. Прибуток, дохід на цінні папери.

Summary of the paper

“Semantic derivatives in English economic terminology and means of their representation during translation”.

Author : Stavytska Alyona Volodymyrivna

Scientific adviser : Candidate of Economy, Associate Professor

Stetsenko Volodymyr Valeriyovych

The complex research of English semantic derivatives functioning as economic terms allows determining the principles of derivational processes in Modern English and defining the peculiarities of translation techniques used for their translation into Ukrainian.

The object of the investigation is semantic derivatives functioning as economic terms in Modern English.

The subject of the work is structural and semantic peculiarities of the semantic derivatives functioning as economic terms as well as their equivalents in Ukrainian.

The research aim is establishing structural and semantic peculiarities of the semantic derivatives functioning as economic terms and identifying means of their representation during translation.

To achieve this aim it was necessary to solve the following **objectives**:

- to study specific features of a term;
- to identify the characteristics of English economic terminology;
- to describe semantic derivation as a way of word-formation;
- to establish ways of formation of the semantic derivatives functioning as economic terms;
- to define means of representation of semantic derivation during translation into Ukrainian.

The following research **methods** have been used : analytical and descriptive

method, method of semantic modeling, comparative method, some statistic techniques.

The research consists of introduction, three parts, conclusion, bibliography, and appendix.

The **findings** of this paper show that semantic derivation in English economic terminology is represented by metaphor, metonymy, expansion and narrowing of the word meaning. The most common way of semantic derivation is a metaphoric one which relies on functional similarity. The sources of semantic derivatives in English economic terminology are termilogization and transterminologization. Semantic derivation in English economic terminology uses different cognitive patterns.

Transcoding, calque, concretization and generalization of a meaning, descriptive translation and synonymic change are translation techniques used for translation of semantic derivatives. The most common technique is descriptive translation.

While translating the neologisms formed by semantic derivation translators should pay special attention to the context and their derivational structure.